MARS *et* HISTORIA

18e Jaargang nummer 4 - juli/augustus 1984

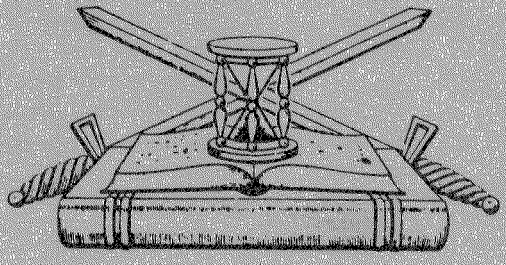

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: C.A. Heshusius, **Vice-Voorzitter:** H. Muller, **1e Secretaris:** M.H.G. Coolen, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, B.W. Hopperus Buma, F.J. van Lier, C.B. Nicolas, H. Ringoir.
Adviseur: mr. Ch.L.M. Schaepman.
ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Van Alkemadelaan 350, Flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage, tel.: 070-248495. **1e Secretaris:** Fluitekamp 71, 3828 WG Hoogland, 033-804025. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. **f 35,00**, te storten op rek. no. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Wassenaar.
SAMENSTELLING REDAKTIE-WERKCOMMISSIE: J. van den Berg, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS, KL' olv H. Ringoir, Poolshof 6, 2241 BA Wassenaar 01751-16421.
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588.
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr, Mgr. van Steelaan 232, 2273 EW Voorburg 070-865372.
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992. B.W. Wagenaar, Handelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084.
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563, C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566.
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012.
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568.
(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN' (Overzee) olv A.F. Lancker, Secanets 39, Setla Correos Vergel (Alicante) Spanje
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman. Ds. van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-946539.
(10) 'NAPOLEONTICA' olv prof. dr. H.P.L. Harms Vogts, Denenburg 145, 2591 AC 's-Gravenhage
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, Porceleinvlinder 5, 2317 JZ Leiden 071-220545.
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331.
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg 02942-1470.
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045.
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv H. Ringoir, zie (1)
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983.
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391. J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324, W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659.
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283, P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332.
(20) 'KNIL' olv W.R. van der Weide, Groningensingel 531, 6835 EV Arnhem 085-217555.
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A.C. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222.
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815, drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624.
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037.

Studieafdelingen waarvoor het correspondentschap (nog) vacant is:

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda. Losse nummers, inclusief portokosten *f* 5,-, over te maken aan de penningmeester.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD:

F.J. van Lier: Militariade
W. Jung: Museum Verbindingsdienst
H. Ringoir: Het Regiment Kustartillerie
J. van den Berg: Het Generaal C.J. Snijdersmonument en de Generaal C.J. Snijdershal.
Dr. C.M. Schulten: Snuffelen in oude archieven: Het niet groeten van het vaandel en de gevolgen daarvan in 1792.
J. van den Berg: Het Militaire Luchtvaart Museum op het Kamp van Zeist te Soesterberg.
J. Albarda: Militaire gedenktekens (17).
H. Muller: Verslag voorjaarsexcursie 1984.
Tentoonstellingen.
Leden vragen.
Reaktie op *'Een ringkraag van Ramillies'.*
Bestuursmededelingen: Financiëel overzicht 1983; Jaarlijkse algemene ledenvergadering 1984; Jaarverslag van de secretaris; Najaarsexcursie 1984; 12e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1981.

VAN DE REDAKTIE:

Naast de vaste rubriek Militariade heeft de redaktie o.a. nog in portefeuille:
De historische verzameling Intendance, door B.C. Cats.
De verdediging van Java in 1811, door H. Ringoir.
Oorlogvoering in de Klassieke Oudheid, door dr. J. Wytzes.
De Fokker S-14 Machtrainer, door J. van den Berg.
N. Berghuijs: Philips van Hohenlohe en de inname van Breda in 1590.
Mr. P.W. Waldeck: Pieter Frederik Waldeck RMWO-4.

---

13 oktober a.s.
JAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERING

Zie elder in dit nummer!

Bij de voorplaat: De jaarvergadering vindt dit jaar plaats in het Militaire Luchtvaart Museum op het Kamp van Zeist te Soesterberg, waar U ondermeer kunt vertoeven in een ver verleden bij één der eerste vliegtuigen van de Luchtvaartafdeling, een Farman F-22. Zie elders in dit nummer.

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, met U en voor U verzameld door F.J. van Lier, Kromwater 56, 2715 AL Zoetermeer.

1. Het is wellicht goed hier aan alle leden, die mij berichten, tips en vragen sturen nog eens te vertellen, dat ik de brieven, die worden behandeld in deze rubriek, daarnaast niet persoonlijk ga beantwoorden. Dat is geen kwestie van onwil, maar meer van overmacht! Veelal ontbreekt er de tijd voor. Ik hoop, dat U mij het niet kwalijk neemt en dat U genoegen wilt nemen met afdoening van de correspondentie via deze rubriek. Ik ben U in ieder geval dankbaar voor iedere brief.

2. Vorige keer heb ik U beloofd nog wat meer gegevens te melden uit de mij toegezonden achterstallige nummers van *'The Bulletin'* van de *'Military Historical Society'*. Welnu, hier komen ze dan, te beginnen met de afdeling ridderorden en onderscheidingen:
   - *'The Commissariat and its medals'* door F.G. Aylott in no. 127, febr. 1983, 3 blzn met 8 afbeeldingen van medailles.
   - *'A medal of the St. Clement Danes Volunteers, 1798'* door Ph.J. Haythornthwaite in no. 129, aug. 1982, 2 blzn met 2 afbeeldingen.
   - *'A medal of the Wiltshire Rifle Volunteers 1862'*, door P.J. Haythornthwaite in no. 131, febr. 1983, 2 blzn met 2 afbeeldingen.
   - *'The exchange George Cross awards'* door A. Staunton in no. 133, aug. 1983, 2 blzn.
   - *'A medal of the Royal Leith Volunteers'* door P.J. Haythornthwaite in no. 133, aug. 1983, 1½ blz, 2 afbeeldingen.

   Vervolgens wil ik gaarne nog enige uniformkundige belangwekkende artikelen onder Uw aandacht brengen:
   - *'Artillery Corps of the Orange Free State'* door J.R. Williams in no. 129, aug. 1982, 2 blzn, 1 afbeelding.
   - *'The Shanghai Volunteer Corps'* door R. Gooch, in de nos 132 en 133, mei en aug. 1983, 162 blzn, 8 afbeeldingen. Zeer interessant! Wist U dat ook Nederlanders deel uitmaakten van dit internationaal samengestelde korps?
   - *'The South African Light Horse 1899-1902'* door M. Lubkich in no. 135, febr. 1984, 4 blzn, 10 afbeeldingen.

3. Over de Ierse strijdkrachten is niet zo veel bekend. Daarom wil ik U attent maken op het *'Defence Forces Handbook'*. Het is verkrijgbaar bij Capt. John Sheehan, Army Headquarters, Parkgate, Dublin 8, Ireland en kost U £ 3,50. Het boek beschrijft de ontwikkeling van de Ierse krijgsmacht, te beginnen in 1913 met foto's uit die eerste periode. Een speciale paragraaf is gewijd aan de invoering van *'full-dress'* uniformen, compleet met 12 uniformafbeeldingen in kleurendruk. Grote kleurplaten van de verschillende distinctieven, emblemen etc. van de strijdkrachten vervolmaken dit goed gedocumenteerde boek.

4. 'n Tamelijk nieuw adresje voor onze militaria-verzamelaars is *"t Prinsen Antiekhof'* aan de Prinsenstraat 73a te 's-Gravenhage (tfn 070-846276). U kunt er terecht voor pet- en baretemblemen, uniformen, medailles, penningen, bajonetten, uitrustingsstukken en militaire curiosa. De prijzen zijn alleszins redelijk.

5. De heer Sierksma, afdelingscorrespondent van onze vereniging, maakte mij attent op een nieuw Spaans boek *'Banderas de Espana'*, geschreven door Luis Grávalos Gonzáles en Luis Calvo Pérez. Met (kleuren)afbeeldingen van 675 vaandels en vlaggen, beginnend met de Koninklijke standaard van Ramiro I (842-850) tot op de huidige dag. Het boek

heeft 't formaat 24 x 30 cm en bevat 258 blzn. In het boek ook tientallen afbeeldingen in kleur van in Nederlands bezit zijnde vaandels van Spanje, veroverd in de 80-jarige oorlog! De prijs ligt rond *f* 145,-. Het ISBN-nummer is 84-85041-78-X. De uitgever is Silex.
Daarnaast vroeg de heer Sierksma ook aandacht voor het elfde Internationale congres voor vlaggenkunde, dat van 26-31 mei 1985 zal worden gehouden te Madrid. Tijdens dit congres zullen o.a. bezoeken worden gebracht aan het Spaans Legermuseum, het Marinemuseum, de Real Armeria en Toledo-Aranjuez, met onder meer een speciale expositie van door Spanje op Nederland veroverde vaandels uit de 80-jarige oorlog. Wenst U inlichtingen over dit congres, wendt U dan tot de heer Kl. Sierksma, tfn 02942-1470.

6. Alhoewel ik in de vorige jaargang (nummer 3) reeds enige aandacht schonk aan het nieuwe tijdschrift *'Wheels and Tracks'*, 'n internationaal overzicht van militaire voertuigen; wil ik op verzoek van enige leden gaarna nogmaals dat blad onder Uw aandacht brengen. Voor mij ligt nummer 7 met als inhoud o.a.:
   - *'History relived in Canada'*, dat onder meer verhaalt over de oprichting in 1978 van de *'Canadian Military Historical Society'* door Dr William Gregg, die zelf eigenaar is van een prachtige collectie militaire old-timers.
   - *'Ford at war'*, deel I van een vervolgserie over de oorlogsproductie van de Ford-fabrieken gedurende de tweede wereldoorlog.

   Het is weer een nummer met geweldig veel interessante foto's, informaties, boekbesprekingen, restauratie-overzichten etc. Voor de liefhebber van militaire voertuigen is dit blad toch wel een must! In Nederland is het verkrijgbaar via *'Quo Vadis'*, F.C. Kuyperstraat 9, 3761 EG Soest, tfn 02155-18641.

7. 'n Nieuw boek ga ik U aankondigen, dat merkwaardig goed past bij het vorige bericht. Het betreft *'World directory of modern military vehicles'* door Bart Vanderveen. Bart Vanderveen is zo langzamerhand wel de internationaal bekendste Nederlandse historicus op het gebied van militaire voertuigen. Hij schreef reeds een drietal gerenomeerde boeken op dat gebied (*'The Observer's Army Vehicles Directory - World War II'* en *'The Observer's Military Vehicles Directory - from 1945'*), hij is ook mede-redacteur van *'Wheels and Tracks'*.
   Het nieuwe door hem geschreven boek sluit in feite aan op de vorige drie. Omvatten die de periode vanaf het begin van de motorisering tot 1970, dit deel behandelt de periode van de zeventiger jaren en de beginjaren tachtig. Het biedt een totaalbeeld van alle onbewapende soft-skin voertuigen in gebruik bij alle gewapende machten in deze wereld, zowel in beschrijving als in beeld (meer dan 1000 illustraties!).
   Het boek bevat 296 bladzijden, heeft ISBN-Nummer 0 7232 3165 6, kost £ 15,25 (inclusief porti en verpakking) en kan worden besteld bij Frederik Warne (Publishers) Ltd., Warne House, Vincent Lande, Dorking, Surrey RH4 3WF, England en natuurlijk ook via onze adverteerder-boekhandels.

8. Sinds wij allen de catalogus *'Militaria en Politiek'* van de boekhandel Houtschild (tfn 070-467949) kunnen ontvangen, heeft het weinig zin meer alle nieuw uitgekomen militaire boeken te gaan vermelden. Zo uitgebreid als in de bedoelde catalogus kan ik het toch niet. Daarom zal ik mij trachten te beperken tot hele speciale uitgaven, die ik (nog) niet ben tegengekomen in de Houtschild-catalogi. Op zo'n boek maakte ons lid, de heer H.J. Muller, mij opmerkzaam. Het betreft *'A Chronology of French Military campaigns and expeditions with their postal markings 1815-1983'*, dat aangekondigd staat in het maandblad *'Philatelie'* van april 1984:
   'Twee gespecialiseerde verenigingen hebben deze uitgave, die is verzorgd door William M.

Waugh en Stanley J. Luft, in samenwerking met redacteur G. Stone, tot stand gebracht. De heer Waugh had de historisch-militaire belangstelling en bracht zijn kennis in van Franse operaties in vele delen van de wereld, de heer Luft nam de filatelische kant voor zijn rekening en de heer Stone zette het materiaal ordelijk in boekvorm met ringband. De materie is niet onbekend, maar ze is verspreid over een aantal boeken en die zijn geschreven in de Franse taal. De grote verdienste van het Amerikaanse driemanschap is dat ze alles wat bekend is hebben samengebracht in een boek dat in het Engels is geschreven. De staf is met hulp van zowel Franse als Amerikaanse deskundigen 'up to date' gebracht. Het jaartal 1815 is niet willekeurig gekozen; de documentatie van Waugh begint in dat jaar.
Voor het tijdvak 1791-1815, waarin de napoleontische oorlogen vielen, en eerdere jaren is er vrij veel literatuur.
Het onderhavige werk, dat 194 bladzijden telt, heeft grote waarde als naslagwerk gezien het uitzonderlijk grote aantal afbeeldingen. Noteringen zijn achterwege gelaten. De samenstellers beperken zich tot algemene aanduidingen als 'gewoon', 'schaars', 'zeldzaam' en dergelijke.
Uitgevers: The France and Colonies Philatelic Society, Inc. (New York) en de War Cover Club c/o Lincoln E. Kieffer, Box 173, Jamesburg, New Jersey 08831, USA. Prijs $ 19.95 voor luchtpost/drukwerk. Leden van de beide clubs kunnen één exemplaar krijgen voor $ 12.-.'

9. Van de Stichting *'Menno van Coehoorn'* ontving ik het jaarboek 1983/84, waarin opgenomen het jaarverslag 1983.
Van hoog gehalte zijn de bijdragen:
- *'Financiële aspecten van de laat 17de eeuwse vestingbouw; de herbouw van de vesting Grave 1679-1692'* door drs. A.C.M. Kappelhof; en
- *'Christiansstad'* door drs. Juliette Roding.

Dat laat onverlet, dat ook de andere overzichten en korte artikelen het lezen zeer de moeite waard zijn. Zoals we dat gewend zijn van Menno is ook de druktechnische verzorging keurig en kan er weer genoten worden van talrijke goede illustraties. Kortom een goed visitiekaartje van een gerenomeerde Stichting.
Van de Stichting *'Samenwerkende Militariaverzamelaars'* ontving ik de *'Beurzenkalender 1984'*. Het boekje is bedoeld om een jaaroverzicht te geven van ruilbeurzen, thema-dagen etc. die van belang zijn voor de verzamelaars onder ons. Het geeft bovendien een overzicht van verenigingen en (korps)musea op militair-historisch gebied in ons land. Dat laatste is nog niet compleet, doch zal beslist in een volgende oplage worden aangevuld. 'n Nuttig en handig overzicht, gratis verkrijgbaar op alle S.M.V. beurzen.

10. Zoals gewoonlijk ligt er nu nog een redelijk grote stapel tijdschriften e.d., waaruit nog de nodige berichten voor U te putten zouden zijn, genoeg voor zeker nog vijf bladzijden. Die heb ik echter niet meer ter beschikking en daarom zal ik proberen het kort te houden, zo in de geest van: Wist U, dat . . .

. . . het trompetterkorps van de Koninklijke Marechaussee samen met het mannenkoor Koninklijke Marechaussee een nieuwe LP heeft opgenomen, met daarop o.m. de defileermars van het Wapen?

. . . het Militair Luchtvaartmuseum te Soesterberg voor een groot deel vernieuwd is (nieuwe historische vitrines, nieuwe foto's '40-'45, meer MLD etc.) en dat de toegang nog steeds gratis is?

. . . op 8 maart j.l. in *'Bronbeek'* de presentatie plaatsvond van het boek *'Tanda mata KNIL'*, te bestellen bij de Stichting Stabelan, Halleyweg 16, 3318 CM Dordrecht, tfn 078-170409, kosten *f* 39,75 plus verzendkosten?

. . . de conclusie van enige inleiders bij de conferentie van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht over *'Tussen oorlog en crisis'* was, dat Nederland de oorlog niet verloor aan de Grebbeline, maar in de jaren '20 en '30?
Redenen: 1) het anti–militarisme van de bevolking, 2) de rigoreuze bezuinigingspolitiek van diverse regeringen,

3) het pacifisme van de politieke partijen en 4) een foutieve beoordeling van de internationale situatie.
Herkent U ook zoveel bekende punten uit het heden? Wat zou het 'n schande zijn als we twee keer dezelfde fouten zouden maken!

Op de valreep nog even dit: ons als altijd zeer actieve medelid, de heer H.G. Meijer berichtte mij dat de eerste druk van *'Orders and decorations of the Netherlands'* (1000 ex.) weliswaar is uitverkocht, maar dat Rank Xerox bereid is nog 500 exemplaren bij te drukken, zodat U alsnog het boek kunt bestellen.
Voorwaar een mooi succes, waaruit wel blijkt, dat wel degelijk ook in ons land belangstelling bestaat voor dit soort uitgaven!

---

13 oktober a.s.

VEILING
t.b.v. de
STICHTING DIEKERHOFF FONDS
Zie elders in dit nummer!

W. JUNG

MUSEUM VERBINDINGSDIENST

Naast de grote, alom bekende, militaire musea, zoals het Legermuseum en het Militaire Luchtvaartmuseum, telt de Krijgsmacht en met name de Koninklijke Landmacht een relatief groot aantal kleinere musea. In veel gevallen zijn deze kleine musea begonnen als *'wapenverzameling'* of *'traditiekamer'* waarvoor een goedgezinde kazernecommandant - soms na enig aandringen - wel een ruimte beschikbaar wilde stellen. Personeel om een dergelijke verzameling te beheren en eventuele belangstellenden rond te leiden was uiteraard niet in de organisatie opgenomen en een commissie mocht deze zaken in eigen tijd verrichten.

Of het met alle kleine musea zo is gegaan is schrijver dezes niet bekend, maar dit is wel de aanvang van het Museum Verbindingsdienst dat begin 1969 officiëel werd opgericht door - in opdracht van de Inspecteur Verbindingsdienst - een museumcommissie in te stellen. Het doel van het museum zou zijn: Het verzamelen, bewaren en tentoonstellen van uniformen, strijdmiddelen en prenten van militaire aard en andere voorwerpen of herinneringen van krijgskundige waarde, voorzover zij betrekking hebben op de Verbindingsdienst, om mede hierdoor de tradities van het voormalige 2e Regiment Genietroepen en het Regiment Verbindingstroepen te bewaren en de korpsgeest van het Wapen van de Verbindingsdienst te bevorderen.

Voor de door een paar enthousiaste officieren en onderofficieren al een paar jaar eerder bijgeengebrachte verzameling werd een ruimte(tje) ter beschikking gesteld in de Elias Beeckmankazerne te Ede. In de paar jaren daarna werd de collectie vele malen verplaatst om tenslotte in 1971 te worden ondergebracht is een oude lesbarak. Financiële middelen, nodig om deze barak enigszins toonbaar in te richten, ontbraken, maar met behulp van oude manschappentafels en verhuisdekens werd de ruimte min of meer in museum veranderd. Bezoekers waren er weinig en het museum leidde een rustig, door de meeste bewoners van de Elias Beeckmankazerne onopgemerkt, bestaan.

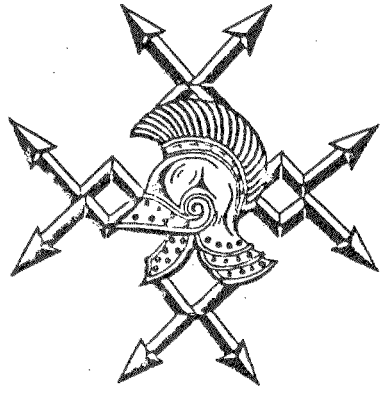

Embleem tak van dienst Verbindingsdienst

100 JAAR VERBINDINGSDIENST

In 1974 kwam daar verandering in. Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Verbindingsdienst werd bijna de gehele collectie van het museum opgenomen in de jaarlijkse landmachttentoonstelling, die in dat jaar onder de naam *'Van semafoor tot satelliet'* een groot succes werd.

Vooral het feit dat het hier geen expositie betrof van voorwerpen waar het publiek uitsluitend naar mocht kijken, maar voor een deel ook mocht bedienen, zoals telefoons en telexapparatuur, zorgde voor een grote belangstelling.

Lijnwerkers anno 1940 voor een 60 jaar oude verbindingsmiddelenwagen.

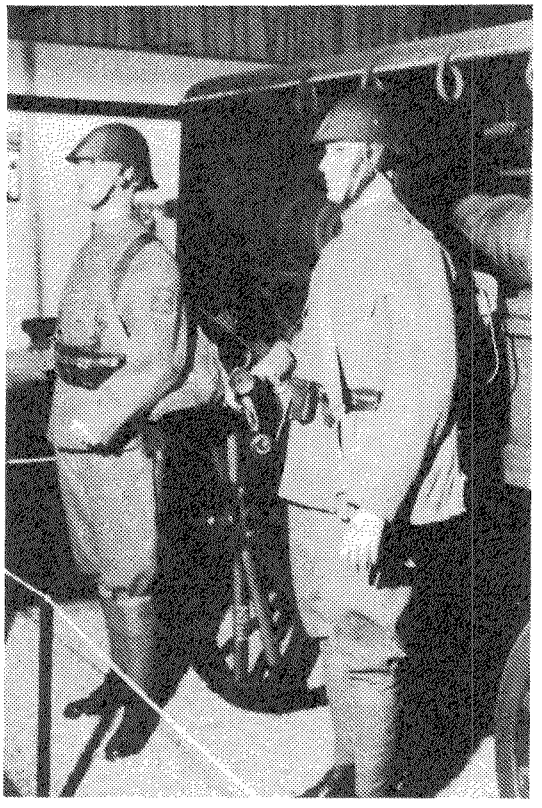

Telefooncentrale uit 1920.

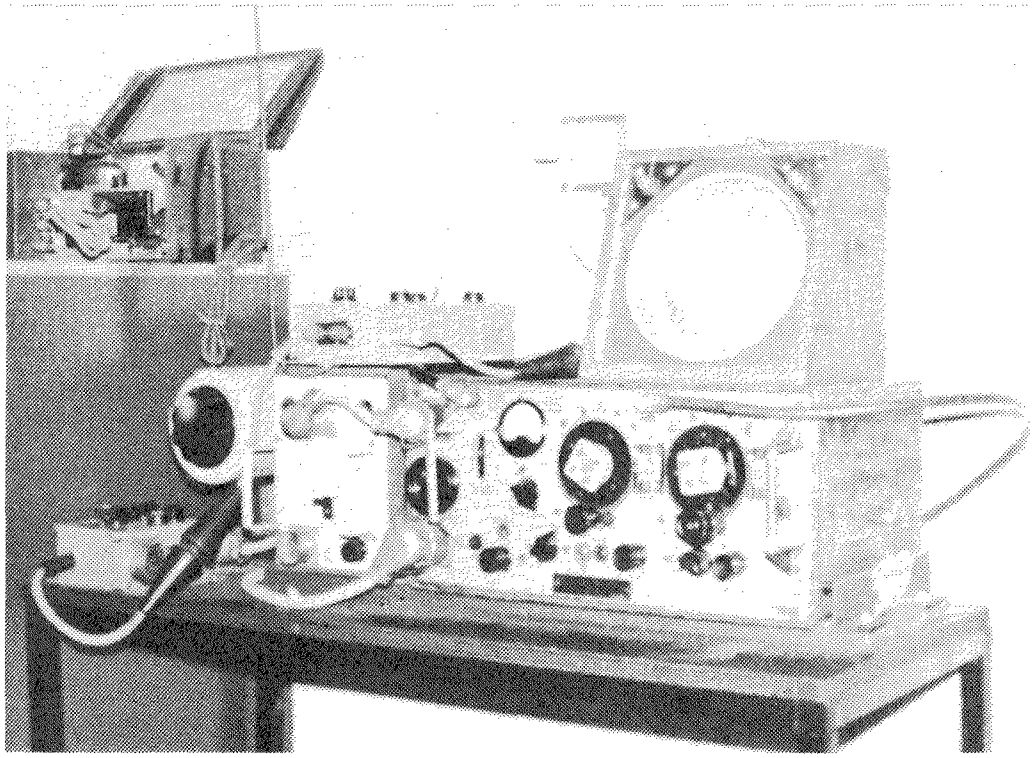

De befaamde 19-set.

REORGANISATIE

Het resultaat van dit jubileumjaar was een ingrijpende reorganisatie van het museum. In de eerste plaats werd - om een eigen financiëel en materiëel beheer mogelijk te maken - de Stichting Museum Verbindingsdienst opgericht.

In de tweede plaats werd het inwendige van de barak, met gebruikmaking van een aantal afgeschreven expositiepanelen en rollen vloerbedekking, in enkele maanden tijd omgebouwd tot een redelijk representatieve ruimte. In maart 1975 vond de officiële opening plaats van het vernieuwde museum waarin, volgens de folder die korte tijd later werd geproduceerd, *'niet alles achter glas staat en waar de bezoeker voorwerpen mag aanraken en mag 'spelen' met telefooncentrales, communicatie-ontvangers en telex-apparatuur'.*

Het doel van het museum werd in de statuten wat simpeler gesteld dan de Inspecteur in 1969 had gedaan. Het werd nu: het bijeenbrengen en tentoonstellen van voorwerpen en documenten welke bij de Verbindingsdienst werden en worden gebruikt of die betrekking hebben op de geschiedenis van het Wapen van de Verbindingsdienst.

Belangrijk in deze periode was de belangstelling en het aanstekelijk enthousiasme van de toenmalige voorzitter van de Traditiecommissie Krijgsmacht, de brigade-generaal Van Diepeningen.

NIEUW GEBOUW

In de loop der jaren groeide de collectie zodanig dat een andere, en vooral betere, behuizing noodzakelijk werd. Ook het bezoekersaantal dat sinds de heropening in 1975 op bijna 4000 per jaar lag en bovenal het probleem om in de beperkte ruimte groepen op te vangen, waren voldoende argumenten voor het beschikbaar stellen van een permanente lokatie. Dat de Dienst der Genie de oude lesbarak voor sloop had bestemd, was een bijkomende gunstige ontwikkeling.

Begin 1980 kwam een deel van een ander gebouwd ter beschikking. In eigen beheer werd door een aantal vrijwilligers twee jaar lang gewerkt om de expositieruimte, het documentatiecentrum en de werkplaats in te richten. Principe hierbij was dat de nieuwe ruimte definitief voor het museum beschikbaar zou blijven en dat, na de ingebruikneming, grote wijzigingen niet meer mogelijk zouden zijn. Adviezen werden ingewonnen bij het Legermuseum en - zeer waardevol - bij het Centraal Laboratorium te Amsterdam.
In april 1982 opende de voorzitter van de Traditiecommissie Krijgsmacht, generaal-majoor bd De Bruijne, het nieuwe onderkomen.

HET MUSEUM NU

De indeling van het museum is chronologisch opgezet. Getracht wordt om een duidelijk overzicht te geven van de evolutie van de (militaire) telecommunicatie door de eeuwen heen, met de nadruk op de ontwikkeling bij de Verbindingsdienst vanaf de oprichting van de eerste telegraafeenheid in 1874 tot de huidige (d.w.z. uit de landmachtuitrusting genomen) verbindingsmiddelen. Met foto's, afbeeldingen, schaalmodellen, uniformen en uiteraard apparatuur wordt een en ander duidelijk gemaakt.
Hoewel in de huidige ruimte meer voorwerpen achter glas staan dan in het oude museumgebouw mag de bezoeker nog steeds voorwerpen *'aanraken'*. Er wordt naar gestreefd om zoveel mogelijk, ook oudere, verbindingsmiddelen (buizenontvangers, telexapparaten, telefoon) in bedrijf te houden. Totnutoe is dat gelukt, dank zij een bescheiden voorraad reserve-onderdelen en hulp van electronische monteurs, die nog zijn opgeleid vóór de transistorperiode. Daardoor is er in het Museum Verbindingsdienst niet alleen veel te zien, maar ook veel te doen. Een verbindingsmiddelenwagen uit 1922 heeft, met de bijbehorende lijnwerkers anno 1940 (toen die wagen nog steeds werd gebruikt), een centrale plaats in de expositieruimte. Een origineel radiostation (opbouwhut met de 400 watt zendontvanger SCR 399) uit 1950 is het tweede *'grote'* exemplaar in de

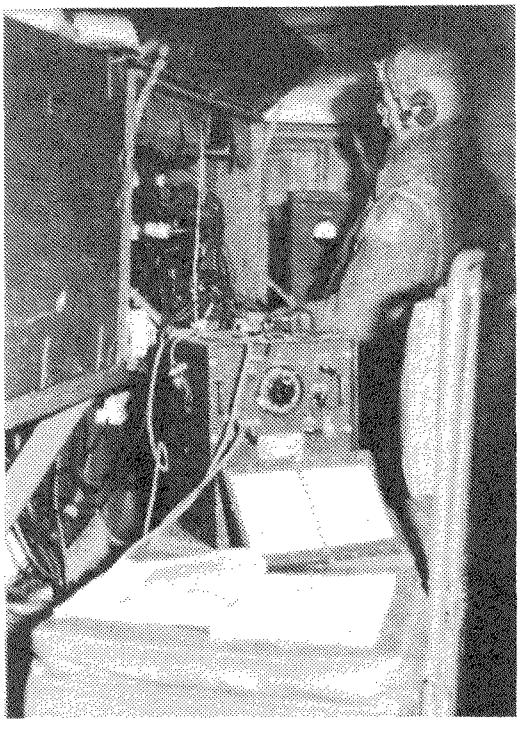

Inwendige van het radiostation SCR-399.

verzameling. De GMC 3-tonner waar deze hut op thuishoort is indertijd wel aangevraagd, maar achteraf gelukkig, niet geleverd. De ruimte is voor dergelijke omvangrijke zaken niet toereikend en bovendien is een voertuig een TD-artikel dat in een verbindingsmuseum niet past.
Behalve de genoemde, nogal in het oog lopende, voorwerpen bezit het museum ook kleinere objecten, die een unieke waarde hebben, bijvoorbeeld het metalen kruis van een hoornblazer die de veldtocht tegen België meemaakte, een engels loopgraafzendertje uit 1917 en een vonkzendertje uit diezelfde tijd.
Wie geïnteresseerd is in voorschriften uit de vroegste periode van de *'telegraaftroepen'* of gegevens zoekt over na-oorlogse apparatuur, kan in het bijna 3000 delen tellende documentatiecentrum terecht.
Voor diegenen die van het rondkijken en bedienen van apparatuur willen bijkomen worden oude (o.a. uit de periode 1914-1918) films over de Verbindingsdienst gedraaid via een video-installatie.

Binnen de gemeente Ede, en in de loop der jaren ook daarbuiten, is het museum een van de bekende kleine militaire musea geworden, waar het gehele jaar door schoolklassen en andere groepen op bezoek komen en - in de zomermaanden - regelmatig toeristen de weg naar vinden.
Kortom, voor (oud-)militairen èn burgers is het bezoek aan dit museum zeker de moeite waard.

Het Museum Verbindingsdienst bevindt zich in de Elias Beeckmankazerne (Kazernecomplex Ede-Oost) aan de Nieuwe Kazernelaan te Ede en is iedere donderdag (m.u.v. feestdagen) geopend van 13.30 tot 16.30 en van 19.00 tot 21.00 uur.
Voor bezoek door groepen is het verstandig tevoren telefonisch contact op te nemen (08380-19110 toestel 2306).

H. RINGOIR

HET REGIMENT KUSTARTILLERIE

Bij de overgang van de 19de naar de 20ste eeuw beschikten alle Europese landen over vestingstelsels, die in feite dateerden uit het laatste deel van de 17de eeuw. Het waren door grachten omringde aardwerken met opstellingen voor geschut en infanterie. Ze bestonden uit bastions, ravelijnen, kroonwerken en brilwerken, die elkaar met vuur konden steunen. Daardoor was de bezetting van een vesting in staat zich tegen een tienvoudige overmacht te handhaven. Door de invoering en ontwikkeling van achterlandgeschut werd het voordeel van de verdediger aanzienlijk verkleind, daar de belegeraar met minder stukken meer projectielen op de vesting kon afvuren. Volgens de Vestingwet mochten binnen de dracht van het vestinggeschut geen stenen huizen gebouwd worden, zodat het belegeringsgeschut altijd in open terrein stond. Toen de dracht van het achterlaadgeschut met de trefzekerheid toenam verviel ook dit voordeel voor het vestinggeschut.

In bijna alle Europese landen werd daarom overgegaan tot de bouw van pantserforten, die bestand waren tegen iedere artilleriebeschieting en, voorzien van zwaar geschut met goede richtmiddelen, het oude voordeel van de vestingartillerie moesten krijgen.
In België werden rond Luik 12 pantserforten gebouwd met samen 18 houwitsers van 21 cm, 24 kanonnen van 15 cm en 36 kanonnen van 12 cm. Rond Namen kwam 9 forten met samen 13 houwitsers van 21 cm, 18 kanonnen van 15 cm en 26 kanonnen van 12 cm. Rond Antwerpen lagen 16 forten, die echter merendeels nog bestonden uit door metselwerk versterkte aardwerken.
In ons land waren uit een groot aantal vestingen uiteindelijk de volgende stellingen ontstaan, die tot ongeveer 1922 in gebruik bleven:

Nieuwe Hollandse Waterlinie
Stelling van Amsterdam
Stelling van 't Hollandse Diep en het Volkerak
Stelling van Den Helder
Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet.

Deze stellingen bestonden uit gemoderniseerde oude vestingen (bijvoorbeeld Naarden, waar een grote bomvrije kazerne was gebouwd) en nieuwbouw, bestaande uit metselwerk met dekking van aarde. Door grachten en inundaties vormden ze een defensiesysteem waaraan grote waarde werd toegekend. Rond 1880 werd besloten dit systeem nog te versterken door de bouw van pantserforten in de belangrijkste zeehavens, te weten op de zandbank Harssens in het Marsdiep

bij Den Helder, in de buitenhaven van **IJmuiden** en nabij **Hoek van Holland** in de Nieuwe Waterweg.
Deze forten werden gebouwd volgens het Grüsonse Type en bestonden uit gietstalen koepels, die bestand waren tegen alle toen bekende soorten geschut. De bewapening bestond uit kanonnen van 24 cm lang 30, (de Schietbuis was dus 30 kalibers, dat is 7,2 meter lang) en een aantal stukken van 15 cm lang 30.
Op 1 mei 1886 werden voor de bediening van dit geschut drie compagnieën **Pantserfortartillerie** opgericht, die voorlopig als 11de tot en met 13e Compagnie behoorden tot het **4e Regiment Vestingartillerie**.
De vestingartillerie bestond van 1815 tot 1830 uit 6 bataljons Artillerie Nationale Militie, waarvan er in 1830 drie overgingen in Belgische dienst. De resterende 3 werden in 1841 met de veldartillerie verenigd in 3 regimenten artillerie. In 1848 werden dit één regiment veldartillerie en twee regimenten vestingartillerie. In 1852 werden de twee regimenten vestingartillerie verdeeld in drie regimenten, die in 1878 acht afdelingen vormden, die in 1881 werden samengevoegd tot 4 regimenten, die in 1913 onderverdeeld werden in bataljons. Alle reorganisaties hadden tot doel de vestingartillerie aan te passen aan de territoriale indeling van het rijk.
De 11de compagnie, die bestemd was voor het **Pantserfort Harssens** kwam te Den Helder in garnizoen en lag in het **Fort Erfprins**.
De 12de compagnie, bestemd voor het **Pantserfort IJmuiden** kwam voorlopig te Haarlem in garnizoen en de 13de compagnie, bestemd voor **Pantserfort Maasmond** lag voorlopig te 's-Gravenhage. Inmiddels waren ook pantserforten ontworpen en gedeeltelijk uitgevoerd op de zandbank **Pampus** in het Buiten-Y en op de landtong tussen Nederrijn en IJssel nabij **Pannerden**. Op 1 april 1893 werden de 11de tot en met 13de compagnie verenigd tot het **Korps Pantserfortartillerie** waarbij een 4de compagnie werd opgericht voor het **Pantserfort Pampus** en gelegerd te Muiden.
Het **Pantserfort Pannerden** werd bezet door de **8ste Compagnie van het 3de Regiment** Vestingartillerie, die op 30 april 1892 verplaatst werd van Gorinchem naar Arnhem en op 1 april 1913 de **5de compagnie van Korps Pantserfortartillerie** werd. Deze 8ste compagnie was in 1841 opgericht en had als alle compagnieën vestingartillerie een groot aantal reorganisaties en overplaatsingen doorstaan die later beschreven zullen worden. Bij al deze overplaatsingen moet wel bedacht worden dat het geschut in de vestingen bleef.
Vervoer per stoomboot en later per trein maakte troepenverplaatsingen vrij gemakkelijk, de meeste vestingen boden voldoende legeringsruimte en het tijdelijk bezetten van vestingen was gunstig voor het onderhoud van geschut en legeringen.
Inmiddels was in 1903 de 2de Compagnie verplaatst van Haarlem naar IJmuiden, de 3de Compagnie (**Pantserfort Maasmond**) ging echter pas in 1920 van 's-Gravenhage naar Hoek van Holland.
Ongetwijfeld was tijdens de eerste wereldoorlog het korps pantserfortartillerie van enorm belang voor de verdediging van ons land. De late, 2de en 3de compagnie konden het binnenvaren van alle oorlogsschepen in Marsdiep, Noordzeekanaal en Nieuwe Waterweg eenvoudig beletten, daar tegen hun 24 cm kanonnen geen oorlogsschip voldoende gepantserd was en de stalen koepels bestand waren tegen alle toen bekende scheepsartillerie. Het **Pantserfort Pampus** (4de compagnie) beveiligde Amsterdam aan de zijde van de toen nog open Zuiderzee, terwijl het **Pantserfort Pannerden** IJssel en Nederrijn volledig kon afsluiten.
Onder de vele ervaringen die in de eerste wereldoorlog werden opgedaan waren er drie van invloed op het voortbestaan van het **Korps Pantserfortartillerie**. In de eerste plaats was gebleken dat vestingen van metselen aardwerk onvoldoende bestand waren tegen de moderne artillerie (de Duitsers leenden Oostenrijks Skodageschut en beschikten zelf over 42 cm houwitsers, die in vier delen vervoerd werden en ter plaatse gemonteerd moesten worden).

Verder bleek dat de ruimte tussen pantserforten krachtig verdedigd moest worden, daar anders, zoals bij Luik, de stad kon wor-

den genomen vóór de forten bedwongen waren.
Tenslotte was marine-artillerie in vaste opstellingen met groot succes gebruikt.
Hieruit werd voor de Koninklijke Landmacht de conclusie getrokken dat personeel en materieel beter gebruikt konden worden dan in vestingstelsels. Ten gevolge hiervan verdween de vestingartillerie. De lichte en zware houwitserafdelingen, die oorspronkelijk bestemd waren voor uitvallen uit vestingen, gingen over naar de veldartillerie. Het meest mobiele geschut ging over naar de **Onbereden Artillerie** (bespannen geschut met bediening op de voorwagens), die later **Motorartillerie** werd. Drie compagnieën gingen over naar het **Korps Luchtdoelartillerie**. Twee compagnieën werden met het **Korps Pantserfortartillerie** verenigd tot **Regiment Kustartillerie**.
Het waren de 1ste Compagnie van het 1ste Bataljon van het 4de Regiment Vestingartillerie te Den Helder, die was opgericht op 4 april 1815 en de **1ste Compagnie van het 2de Bataljon van het 4de Regiment Vestingartillerie** te Vlissingen, die was opgericht op 21 april 1815. Van deze compagnieen zullen de reorganisaties en overplaatsingen later beschreven worden. In het **Regiment Kustartillerie** werden ze de 1ste en 5de Compagnie.

De 1ste, 2de en 3de Compagnie van **Korps Pantserfortartillerie** (Harssens, IJmuiden en Maasmond) werden 2de, 3de en 4de Compagnie van **Regiment Kustartillerie**. De 4de Compagnie (Pampus) en 5de Compagnie (Pannerden) werden opgeheven en het personeel ingedeeld bij de 4de en 5de compagnie van **Regiment Kustartillerie**. Al deze reorganisaties hadden plaats op 26 mei 1922.
Op 13 december 1927 werd het aantal compagnieën van **Regiment Kustartillerie** teruggebracht van vijf op twee.
Het Pantserfort Harssens ging over naar de **Koninklijke Marine** en de 2de Compagnie werd verenigd met de 1ste Compagnie. Het **Pantserfort IJmuiden** en het **Pantserfort Maasmond** verloren hun vredesbezetting, waardoor de 3de en de 4de Compagnie konden worden opgeheven. De 5de Compagnie, die gelegerd was in de **bomvrije Kazerne** te Vlissingen werd vernummerd tot 2de Compagnie.
Op 1 december 1938 werd het regiment verdubbeld.

De 1ste Compagnie (Fort Erfprins) werd 1ste Compagnie van 1ste Bataljon, de compagnie te IJmuiden herleefde als 2de Compagnie van 1ste Bataljon, de 2de Compagnie (Vlissingen) werd 1ste Compagnie van 2de Bataljon, de compagnie te Hoek van Holland herleefde als 2de Compagnie van 2de Bataljon. Daarna werd ook met kracht de plaatsing van scheepsgeschut in walopstellingen ter hand genomen, zodat tot april 1940 naast de kanonnen der pantserforten ruim 80 stukken voor het **Regiment Kustartillerie** beschikbaar kwamen. Bij de algehele mobilisatie van 28 augustus 1939 vormde het **1ste Bataljons de Detachementen Kustartillerie Den Helder en IJmuiden** en het 2de Bataljon de **Detachementen Kustartillerie Walcheren, Hellevoetsluis en Hoek van Holland**. Deze detachementen telden gezamelijk 30 batterijen, waardoor het **Regiment Kustartillerie**, na het **Korps Luchtdoelartillerie** het grootste artillerie-onderdeel van de **Koninklijke Landmacht** was.

In de meidagen van 1940 had het **Regiment Kustartillerie** de volgende onderdelen gemobiliseerd:

Detachement Kustartillerie Den Helder

Commandant: Majoor W.H. Doorman

1ste Batterij	'Helsdiep'	3 x 15 cm lang 40	Kapitein J.F. Meeder
2de „	'Begraafplaats'	3 x 15 cm lang 40	Kapitein P.v.Rotterdam
3de „	'Erfprins Noord'	3 x 15 cm lang 40	Kapitein P. Groeneveld
1ste „	'Vrede en Vrijheid'	3 x 15 cm lang 35	Kapitein P.M.C. Geerkens
2de „	'Den Hoorn'	3 x 15 cm lang 35	Kapitein W. Bijlsma
1ste „	'De Hors'	3 x 12 cm lang 40	Kapitein A.C. Kroonenberg
2de „	'Duinrand Noord'	3 x 7 cm lang 40	Kapitein A. Mulder
3de „	'Falga'	3 x 7 cm lang 40	Kapitein C.N.R. de Jong
4de „	'Zanddijk'	3 x 7 cm lang 40	Kapitein C.M.v.d. Maesen

Totaal stukken: 9 x 15 cm lang 40
6 x 15 cm lang 35
3 x 12 cm lang 40
9 x 7 cm lang 40

27 stukken in 9 batterijen

Detachement Kustartillerie IJmuiden

Commandant: Luitenant-kolonel W.G.F. van Heyningen

Afdeling IJmuiden-Zuid, Commandant: de detachementscommandant

Batterij III	3 x 7 cm lang 40	Kapitein A.G.M. de Bont
Batterij IV	3 x 7 cm lang 40	Kapitein G.A.J. Bleeker

Afdeling IJmuiden-Noord, Commandant: Majoor H.F. Grondijs

Batterij I	3 x 12 cm lang 40	Kapitein W.F. Bijl
Batterij II	3 x 12 cm lang 40	Kapitein H. Simons

Pantserfort IJmuiden 5 x 24 cm lang 30 Kapitein Mr. R.J.P. Derksen
Pantserfort IJmuiden 2 x 15 cm lang 30 Eerste Luitenant H. Winkel

Totaal stukken: 5 x 24 cm lang 30
2 x 15 cm lang 30
6 x 12 cm lang 40
6 x 7 cm lang 40

19 stukken in 6 batterijen

Detachement Kustartillerie Walcheren

Commandant: Kapitein J.J. Louwerse, op 13 mei Kapitein Mr. P.M.W.J.v.d. Slikke

Batterij	Dishoeck	3 x 15 cm lang 40	Kapitein B.J. van der Peet
Batterij	Westkapelle	3 x 12 cm lang 40	Kapitein J.A. van den Heuvel, op 13 mei Kapitein J.J. Louwerse
Batterij	Oostkapelle	3 x 15 cm lang 40	Kapitein J. Winters, op 15 mei Eerste Luitenant Ph.L. van der Veen
Batterij	Schouwen	3 x 7 cm lang 40	Kapitein Mr. C.J.B. de Croo

Batterij	Nieuwe Sluis	3 x 7 cm lang 40	Kapitein S.G. Verbrugge
Havenbatterij	Vlissingen	3 x 7 cm lang 40	Kapitein W. van Dort, op 15 mei J. Winters

Totaal stukken: 6 x 15 cm lang 40
3 x 12 cm lang 40
9 x 7 cm lang 40

18 stukken in 6 batterijen

Detachement Kustartillerie Hellevoetsluis

Commandant: Kapitein P.A.W. van der Wolf

Batterij IX	(Hellevoetsluis)	3 x 7 cm lang 40	Kapitein A. Stolk
Batterij X	(Hellevoetsluis)	3 x 7 cm lang 40	Kapitein C.Chr. Pouleyn
Batterij XI	(Numansdorp)	3 x 7 cm lang 40	Kapitein Q.D. Vink

Totaal stukken: 9 x 7 cm lang 40 in 3 batterijen

Detachement Kustartillerie Hoek van Holland

Commandant: Luitenant-kolonel M. de Bloeme

Fort Maasmond	2 x 24 cm lang 30	Kapitein P.V. van Loon
Fort Maasmond	2 x 15 cm lang 30	Eerste Luitenant Jhr. D. Bickers
Batterij V	3 x 15 cm lang 40	Kapitein G.J. Koolhaas
Batterij VI	3 x 7 cm lang 40	Kapitein G.C. Haeck

Afdeling Zuid van Nieuwe Waterweg (gereed in april 1940)

Commandant: Majoor Mr. W.T.H. Zegers

Batterij VII	3 x 12 cm lang 40	Eerste Luitenant J.W. Unkel
Batterij VIII	3 x 12 cm lang 40	Kapitein F. Verhage

Totaal stukken: 2 x 24 cm lang 30
3 x 15 cm lang 40
2 x 15 cm lang 30
6 x 12 cm lang 40
3 x 7 cm lang 40

16 stukken in 6 batterijen

Het **Regiment Kustartillerie** beschikte dus over de volgende stukken:

7 x 24 cm lang 30 in 2 batterijen
18 x 15 cm lang 40 in 6 batterijen
6 x 15 cm lang 35 in 2 batterijen
4 x 15 cm lang 30 in 2 batterijen
18 x 12 cm lang 40 in 6 batterijen
36 x 7 cm lang 40 in 12 batterijen

89 stukken in 30 batterijen

OVERZICHT DER BATTERIJEN:

24 cm lang 30	Pantserfort IJmuiden	(5)	IJmuiden
	Pantserfort Maasmond	(2)	Hoek van Holland
15 cm lang 40	'Helsdiep'	(3)	Den Helder
	'Begraafplaats'	(3)	Den Helder
	'Erfprins Noord'	(3)	Den Helder
	'Dishoeck'	(3)	Walcheren
	'Oostkapelle'	(3)	Walcheren
	Batterij V	(3)	Hoek van Holland
15 cm lang 35	'Vrede en Vrijheid'	(3)	Den Helder
	'Den Hoorn'	(3)	Den Helder
15 cm lang 30	Pantserfort IJmuiden	(2)	IJmuiden
	Pantserfort Maasmond	(2)	Hoek van Holland
12 cm lang 40	'De Hors'	(3)	Den Helder
	Batterij I	(3)	IJmuiden Noord
	Batterij II	(3)	IJmuiden Noord
	'Westkapelle'	(3)	Walcheren
	Batterij VII	(3)	Zuid van Nwe Waterweg
	Batterij VIII	(3)	Zuid van Nwe Waterweg
7 cm lang 40	'Duinrand Noord'	(3)	Den Helder
	'Falga'	(3)	Den Helder
	'Zanddijk'	(3)	Den Helder
	Batterij III	(3)	IJmuiden Zuid
	Batterij IV	(3)	IJmuiden Zuid
	'Schouwen'	(3)	Walcheren
	'Nieuwe Sluis'	(3)	Walcheren
	Havenbatterij Vlissingen	(3)	Walcheren
	Batterij VI	(3)	Hoek van Holland
	Batterij IX	(3)	Hellevoetsluis
	Batterij X	(3)	Hellevoetsluis
	Batterij XI	(3)	Numansdorp

Tijdens de Meidagen van 1940 zijn geen Duitse landingspogingen op onze kust ondernomen, zodat het **Regiment Kustartillerie** de uitwerking van haar geschut op oorlogsschepen niet heeft kunnen demonstreren. Toch is het regiment alleen door haar aanwezigheid van grote invloed geweest op de verdediging van ons land.
In april 1940 zijn Duitse oorlogsschepen de haven van Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim en Narvik binnen gevaren. Bij Oslo bracht het 19de eeuwse fort Oskarborg de Duitse kruiser *'Blücher'* met geschutsvuur tot zinken, waardoor de Noorse regering de tijd kreeg om zich aan gevangenname te onttrekken.
De opstelling van het Nederlandse kustgeschut kon niet voor de Duitsers verborgen blijven, maar juist na het gebeurde in de Oslofjord zal de Kriegsmarine er weinig voor gevoeld hebben om goed verdedigde installaties in Nederland aan te vallen. Zo heeft het **Regiment Kustartillerie** naast de **Koninklijke Marine** onze havens voor de vijand dicht en voor onszelf open gehouden. Hadden Duitse oorlogsschepen het Marsdiep, het Noordzeekanaal, de Nieuwe Waterweg en de Zeeuwse zeegaten kunnen binnenvaren, dan zou de strijd in één dag beslist zijn geweest.

Van kustbatterijen wordt vaak verteld, dat zij alleen maar zeewaarts vuur kunnen uitbrengen (de val van Singapore zou hieraan te wijten zijn geweest). Dit is maar heel gedeeltelijk waar. Kustartillerie beschikt niet, zoals de veldartillerie over mobiele waarnemers, die via de radio de kaartcoördinaten van het doel kunnen doorgeven (men stelle zich de kaartcoördinaten voor van een oorlogsschip dat de kust nadert).
De waarnemers van de kustartillerie zaten in goed gecamoufleerde bunkers, vanwaaruit ze met afstand- en hoekmeters de batterij konden laten vuren op ieder doel dat zij konden waarnemen. Uiteraard was het uitzicht zeewaarts onbeperkt, terwijl het landwaarts vaak belemmerd werd door gebouwen, begroeiingen of haveninstallaties.
De stukken van de Kustartillerie waren hoofdzakelijk kanons, afkomstig van buiten dienst gestelde oorlogsschepen, die uiteraard niet geschikt waren voor het vuren op luchtdoelen, zoals met later scheepsgeschut wel het geval was.
Maar nabij Den Helder waren de batterijen Begraafplaats, Vrede en Vrijheid, Duinrand-Noord en Falga wel ingeschakeld in de verdediging van het landfront. Ook de batterijen Dishoeck, Westkapelle en Oostkapelle konden vuur uitbrengen naar de landzijde. De batterijen VII en VIII (Afdeling Zuid van de Nieuwe Waterweg) hebben vuur uitgebracht op het Staalduinse Bos.
Vooral in Den Helder en Vlissingen werd door de kustartillerie met de ingedeelde lichte mitrailleurs op vliegtuigen geschoten, (beide plaatsen werden hevig gebombardeerd, Den Helder zelfs na de overgave) terwijl in Zeeland en bij Hoek van Holland op bepaalde schaal als infanterie werd opgetreden. Vier kanonniers verloren in de meidagen hun leven:
M. Vercouteren van de VI batterij op 14 mei bij Hoek van Holland, W. Zeddeman en J. Groen van de VI batterij op 14 mei op Rozenburg en J. Durian van Detachement Walcheren op 16 mei te West-Souburg.
Na de capitulatie werden door alle batterijen de stukken opgeblazen.
De batterij Nieuwe Sluis van detachement Walcheren stond in Zeeuws-Vlaanderen en moest zich als één van de laatste Nederlandse onderdelen op 18 mei te ongeveer 21.00 uur overgeven, waarmee het **Regiment Kustartillerie** na 47 jaar ophield te bestaan.

Het **Korps Pantserfortartillerie**, na 1922 **Regiment Kustartillerie** heeft de volgende commandanten gehad:

1893-1895	majoor	J. Regenbogen
1895-1898	luitenant-kolonel	W.B. Westhoff
1898-1900	luitenant-kolonel	P.C. de Wilde
1900-1903	majoor	T.C. de Bordes
1905-1908	majoor	A. van Doorninck (1907 luitenant-kolonel)
1908-1913	majoor	W.L.G.A. Schwartz (1911 luitenant-kolonel)
1913-1917	majoor	J.L. Ranneft (1915 luitenant-kolonel)
1917-1924	majoor	J.L. Bels (1920 luitenant-kolonel)
1924-1926	kolonel	J.G.A. Jansen
1926-1927	kolonel	A. Kooiman
1927-1928	kolonel	W.H.C.A. Seijn
1928-1934	majoor	J.M. Ridder van Rappard (1931 luitenant-kolonel)
1934-1938	luitenant-kolonel	J.H.C. Bentz van den Berg
1938-1940	majoor	G. Fabius (1939 luitenant-kolonel)

Als hoofdofficieren waren bij het korps ingedeeld:

1924-1925	luitenant-kolonel	Jhr. O. Witsen Elias
1925-1927	majoor	D.A.W. van der Moer
1929-1934	majoor	H.J. Karel

1935-1937	majoor	A. van der Waag
1937-1938	majoor	A.G. van der Hout
1938-1939	majoor	W.H. Doorman (commandant van het 1ste bataljon)
1938-1939	majoor	W.C.T.Haarman (commandant van het 2de bataljon)

De afstamming van de detachementen

Detachement Kustartillerie Den Helder:

4 apr 1815	2de	Compagnie van	3de Bataljon Zuidnederlandse militieartillerie
21 apr 1815	2de	Compagnie van	6de Bataljon Artillerie Nationale Militie
10 mrt 1841	6de	Compagnie van	2de Regiment Artillerie
1 mei 1848	6de	Compagnie van	2de Regiment Vestingartillerie
1 okt 1852	3de	Compagnie van	1ste Regiment Vestingartillerie
21 apr 1878	29ste	Compagnie van	6de Afdeling Vestingartillerie
14 feb 1881	7de	Compagnie van	4de Regiment Vestingartillerie
1 mei 1913	1ste	Compagnie van	1ste Bataljon van 4de Regiment Vestingart.
26 mei 1922	1ste	Compagnie van	Regiment Kustartillerie
1 dec 1938	1ste	Compagnie van	1ste Bataljon van Regiment Kustartillerie
28 aug 1939	Detachement Kustartillerie Den Helder		
14 mei 1940	ontbonden.		

Opgenomen:

1 mei 1886	11de	Compagnie van	4de Regiment Vestingartillerie
1 apr 1893	1ste	Compagnie van	Korps Pantserfortartillerie
26 mei 1922	2de	Compagnie van	Regiment Kustartillerie
13 dec 1927	opgenomen in 1ste compagnie.		

Detachement Kustartillerie IJmuiden:

1 mei 1886	12de	Compagnie van	4de Regiment Vestingartillerie
1 apr 1893	2de	Compagnie van	Korps Pantserfortartillerie
26 mei 1922	3de	Compagnie van	Regiment Kustartillerie
13 dec 1927	opgeheven		
1 dec 1938	2de	Compagnie van	1ste Bataljon van Regiment Kustartillerie
28 aug 1939	Detachement Kustartillerie IJmuiden		
14 mei 1940	ontbonden.		

Detachement Kustartillerie Walcheren:

21 apr 1815	8ste	Compagnie van	6deBataljon Artillerie Nationale Militie
10 mrt 1841	6de	Compagnie van	2de Regiment Artillerie
1 mei 1848	11de	Compagnie van	2de Regiment Vestingartillerie
1 okt 1852	8ste	Compagnie van	3de Regiment Vestingartillerie
21 apr 1878	25ste	Compagnie van	5de Afdeling Vestingartillerie
14 feb 1881	3de	Compagnie van	4de Regiment Vestingartillerie
1 mei 1913	1ste	Compagnie van	2de Bataljon van 4de Regiment Vestingart.
26 mei 1922	5de	Compagnie van	Regiment Kustartillerie
13 dec 1927	2de	Compagnie van	Regiment Kustartillerie
1 dec 1938	1ste	Compagnie van	2de Bataljon van Regiment Kustartillerie
28 aug 1939	Detachement Kustartillerie Walcheren		
18 mei 1940	opgeheven.		

Detachement Kustartillerie Hellevoetsluis:

10 mrt 1841 12de Compagnie van 3de Regiment Artillerie
1 mei 1848 12de Compagnie van 1ste Regiment Vestingartillerie
1 okt 1852 5de Compagnie van 3de Regiment Vestingartillerie
21 apr 1878 38ste Compagnie van 8ste Afdeling Vestingartillerie
14 feb 1881 8ste Compagnie van 3de Regiment Vestingartillerie
1 mei 1913 5de Compagnie van Korps Pantserfortartillerie
26 mei 1922 gevoegd bij 5de Compagnie van Regiment Kustartillerie (zie Walcheren)
28 aug 1939 Detachement Kustartillerie Hellevoetsluis
14 mei 1940 ontbonden.

Detachement Kustartillerie Hoek van Holland:

1 mei 1886 13de Compagnie van 4de Regiment Vestingartillerie
1 apr 1893 3de Compagnie van Korps Pantserfortartillerie
26 me 1922 4de Compagnie van Regiment Kustartillerie
13 dec 1927 opgeheven
1 dec 1938 2de Compagnie van 2de Bataljon van Regiment Kustartillerie
28 aug 1939 Detachement Kustartillerie Hoek van Holland
14 mei 1940 ontbonden.

Opgenomen:

1 apr 1893 4de Compagnie van Korps Pantserfortartillerie
26 mei 1922 opgenomen in 4de Compagnie van Regiment Kustartillerie

Compagniescommandanten sedert 1841

1ste Compagnie (later Detachement Den Helder):

1815-1841	onbekend	
1841-1848	kapitein	A.E. Slengarde
1848-1854	kapitein	E.A. Frantzen
1854-1855	kapitein	Jhr. W.G. Wttewael van Stoetwegen
1855-1863	kapitein	A.J.H. Dolleman
1863-1866	kapitein	R.A.W. Sluiter
1866-1867	kapitein	R.W. Kraft
1867-1869	kapitein	Jhr. W.F.G.A. von Pestel
1869-1876	kapitein	A.M. Mazel
1876-1882	kapitein	H. Nieuwenhuys
1882-1886	kapitein	A.H. van Breda
1886-1889	kapitein	A.B.C. Baron van Hemert tot Dingshof
1889-1890	kapitein	Jhr. J. Ortt
1890-1891	eerste luitenant	J.N.A. Baron van Wassenaar van Sint Pancras
1891-1892	kapitein	J. van Kuyk
1892-1894	kapitein	P.F. Peletier
1894-1896	kapitein	I. François
1896-1897	kapitein	J. van Vuuren
1897-1898	kapitein	K.C. Ketner
1898-1900	kapitein	P.G. Verhaart
1900-1901	kapitein	Jhr. L.R. Ram
1901-1903	kapitein	L.G. Schuurman

1903-1904	eerste luitenant	C.A.H.W.G. Eijken
1904-1905	kapitein	P.J.H. Joosten
1905-1907	kapitein	F.H. Umgrove
1907-1908	kapitein	K.C. Kettner
1908-1909	kapitein	Jhr. B.G. Elias
1909-1910	tweede luitenant	A.G. van der Hout
1910-1911	tweede luitenant	L. van Hulst
1911-1914	kapitein	M.E. Palm
1914-1916	kapitein	J. Irish Stepheson
1916-1917	kapitein	R. Reitsma
1919-1920	kapitein	E.G. de Haan
1920-1921	kapitein	H.H.E. Deelken
1921-1922	kapitein	A. Specht Grijp
1922-1924	kapitein	W.F. Grootendorst
1924-1926	kapitein	C. de Wijs
1926-1927	kapitein	J.A. van Oorschot
1927-1933	kapitein	Mr. W.F.H. Zegers
1933-1935	eerste luitenant	W.M.J.A. de Visser
1935-1936	kapitein	J.L. van Dam
1936-1937	kapitein	N.H. Weyno
1937-1938	kapitein	A. Eterman
1938-1939	kapitein	L.V.M.E. Drukker

De Compagnie Harssens, opgenomen in de 1ste Compagnie

1886-1887	eerste luitenant	J. van Sermond
1887-1892	kapitein	F.J.W. Beterinck
1892-1893	kapitein	M.J. Perk
1893-1894	kapitein	J.A. Lehman
1894-1895	kapitein	R.M. Hoogeveen
1895-1899	kapitein	G.B. van Roekel
1899-1911	kapitein	J.L. Ranneft
1911-1920	kapitein	A. Kooiman
1920-1921	kapitein	P.A. Brouwer
1921-1922	eerste luitenant	D.H.G. Brethouwer
1922-1923	kapitein	A.H. Drijfhout van Hooff
1923-1924	kapitein	A.C.F. van Kuyck
1924-1925	kapitein	J.H.C. Schmeltzer
1925-1927	kapitein	Mr. W.F.H. Zegers

3de Compagnie (later Detachement IJmuiden)

1886-1888	eerste luitenant	E.F. Delprat
1888-1890	kapitein	K. Bomberg
1890-1901	kapitein	C.H.A.R. Schuurman
1901-1911	kapitein	J.S. Tromp
1911-1913	kapitein	W.P.F. Schutz
1913-1917	kapitein	J.L. Bels
1917-1919	kapitein	J.A. van Beek
1919-1923	kapitein	L.P. Schmidt
1923-1925	kapitein	J.S.C. Rink

1925-1927	eerste luitenant	J.D.W. Kalkman (1926 kapitein)
1938-1939	kapitein	C.F. Tilman

5de Compagnie (later Detachement Walcheren

1815-1841	onbekend	
1841-1843	kapitein	C.M. Douglas
1843-1848	kapitein	J.W. Blanken, MWO
1848-1852	kapitein	C. König, MWO
1852-1856	kapitein	J.A. Le Clercq, MWO
1856-1865	kapitein	L.F.N. Dröher
1865-1872	kapitein	P.C. Badon Ghijben
1872-1875	kapitein	R.C. van Onselen
1875-1879	kapitein	S.J.A. de Quertemont
1879-1882	kapitein	P. van der Meer
1882-1884	kapitein	E.J.I.C. van Baerle
1884-1887	kapitein	J.A.K. van Hasselt
1887-1889	kapitein	J.D. Wagner
1889-1890	kapitein	Jhr. A.J.B. Six
1890-1891	kapitein	J.L. Vogel
1891-1892	kapitein	A.H. Huart
1892-1894	kapitein	Jhr. F.C. van der Does de Bije
1894-1896	kapitein	H.B. Moll
1896-1897	kapitein	C.J. Sieberg
1897-1903	kapitein	W.J.C.B. Drooglever Fortuyn
1903-1905	kapitein	W.H. Doorman
1905-1906	kapitein	Jhr. E.J.W. Wittert
1906-1916	kapitein	H. Schutte
1916-1919	kapitein	T.J.H. Steur
1919-1928	kapitein	C. Erpenbeek de Wolff
1928-1929	eerste luitenant	Mr. P.M.W.J. van der Slikke
1929-1931	kapitein	W.W.B. Halbertsma
1931-1939	eerste luitenant	Mr. P.M.W.J. van der Slikke (1932 kapitein)

De Compagnie Pannerden, later Detachement Hellevoetsluis

1841-1852	kapitein	A.J.T. Simmers Hogerwaart
1852-1861	kapitein	G.S.N. van Gennep
1861-1863	kapitein	A.W. Mosselmans
1863-1871	kapitein	C.W. Musquettier
1871-1873	kapitein	C.E.A. Vigelius
1873-1875	kapitein	H.J.C. Verwey
1875-1886	kapitein	J. Meijers
1886-1887	kapitein	J. Bueno de Mesquita
1887-1888	kapitein	I.J. van Dam
1888-1898	kapitein	W. van Houten
1898-1899	kapitein	A. van Toornenburgh
1899-1903	kapitein	J.E. Fabius
1903-1913	kapitein	C.C.E. d'Engelbronner
1913-1921	kapitein	J.A. Snijder
1921-1922	kapitein	A. van der Waag

De 4e Compagnie (later Detachement Hoek van Holland)

1886-1888	eerste luitenant	H.G. de Bruyne
1888-1890	kapitein	I.J. van Dam
1890-1893	kapitein	P.C. de Wilde
1893-1896	kapitein	L. de Bruyn
1896-1898	kapitein	A.W. Kattenbusch
1898-1906	kapitein	J.E. Ranneft
1906-1908	kapitein	J.G.W. Bolomey
1908-1911	kapitein	C.J. van Heusden
1911-1913	kapitein	J.L. Ranneft
1913-1918	kapitein	J. Kloosterhuis
1918-1922	kapitein	G.H. Schouten
1922-1924	kapitein	M. de Bloeme
1924-1926	kapitein	J. Büller
1926-1927	kapitein	A. Noorduyn
1938-1939	kapitein	W. van Dort

De Compagnie Pampus, opgenomen in de 4de Compagnie

1893-1897	kapitein	L.C. Dijxhoorn
1897-1899	kapitein	A. van Doorninck
1899-1902	kapitein	A. van Toornenburgh
1902-1909	kapitein	L.G. Schuurman
1909-1913	kapitein	J.L. Bels
1913-1916	kapitein	W. van Maanen
1916-1918	eerste luitenant	H.J. Karel (1917 kapitein)
1918-1922	kapitein	J.H.C. Bentz van den Berg

DE AFSTAMMING VAN DE DETACHEMENTEN

4 apr 1815	2-3 BZNAM							4 apr 1815
21 apr 1815	2-6 BANM			8-6 BANM				21 apr 1815
10 mrt 1841	6-2 RA			11-2 RA	12-3 RA			10 mrt 1841
1 mei 1848	6-2 RVgA			11-2 RVgA	12-1 RVgA			1 mei 1848
1 okt 1852	3-1 RVgA			8-3 RVgA	5-3 RVgA			1 okt 1852
21 apr 1878	29-6 AVgA			25-5 AVgA	38-8 AVgA			21 apr 1878
14 feb 1881	7-4 RVgA			3-4 RVgA	8-3 RVgA			14 feb 1881
1 mei 1886	!	11-4-RVgA	12-4 RVgA	!	!	13-4 RVgA		1 mei 1886
1 apr 1893	!	1-KPFA	2-KPFA	!	5-KPFA	3-KPFA	4-KPFA	1 apr 1893
1 mei 1913	1-1-4 RVgA	!	!	1-2-4 RVgA	!	!	!	1 mei 1913
26 mei 1922	1-RKA	2-RKA	3-RKA	5-RKA		4-RKA		26 mei 1922
13 dec 1927	1-RKA		opgeheven	2-RKA		opgeheven		13 dec 1927
1 dec 1938	1-1-RKA		2-1-RKA	1-2-RKA		2-2-RKA		1938
28 aug 1939	Detachem. Den Helder		Detachem. IJmuiden	Detachem. Walcheren	Detachem. Hellevoetsl.	Detachem. Hoek van Holland		28 aug 1939
14 mei 1940	ontbonden		ontbonden	!	ontbonden	ontbonden		14 mei 1940
18 m 1940				ontbonden				18 mei 1940

DE GARNIZOENEN VAN DE COMPAGNIEEN

1815	Antwerpen			Antwerpen			1815
1829	Bergen op Zoom			Bergen op Zoom			1829
1841	Vlissingen			Vlissingen	Delft		1841
1841	Bergen op Zoom			Bergen op Zoom	,,		1841
1846	's-Hertogenbosch			's-Hertogenbosch	Vlissingen		1846
1847	,,			Breda	,,		1847
1849	,,			,,	Maastricht		1849
1851	Breda			,,	,,		1851
1852	Den Helder			Gorinchem	,,		1852
185	,,			,,	Nijmegen		1856
1857	Groningen			,,	,,		1857
1861	Gorinchem			Groningen	,,		1861
1863	Delft			,,	,,		1863
1864	,,			,,	Maastricht		1864
1865	,,			Vlissingen	,,		1865
1866	Amsterdam			,,	,,		1866
1868	,,			Nijmegen	Zutphen		1868
1870	Den Helder			,,	,,		1870
1873	,,			Groningen	,,		1873
1875	,,			Willemstad	's-Hertogenbosch		1875
1877	,,			Breda	,,		1877
1879	,,			Gorinchem	,,		1879
1882	,,			Willemstad	,,		1882
1885	,,			's-Gravenhage	,,		1885
1886	,,	Den Helder	Haarlem	Willemstad	Gorinchem	's-Gravenhage	1886
1889	,,	,,	,,	's-Gravenhage	,,	,,	1889
1893	,,	,,	,,	Den Helder	Arnhem	,, Muiden	1893
1899	,,	,,	,,	's-Gravenhage	,,	,, ,,	1899
1901	,,	,,	,,	Willemstad	,,	,, ,,	1901
1903	,,	,,	IJmuiden	's-Gravenhage	,,	,, ,,	1903
1905	,,	,,	,,	Den Helder	,,	,, ,,	1905
1913	,,	,,	,,	Willemstad	,,	,, ,,	1913
1920	,,	,,	,,	Vlissingen	,,	Hoek van Holland ,,	1920
1922	,,	,,	,,	,,		,,	1922
1927	,,			,,			1927
1938	,,		IJmuiden	,,		Hoek van Holland	1938
1939	,,		,,	Walcheren	Hellevoetsluis	,,	1939

J. van den BERG

Het Generaal C.J. Snijdersmonument en de Generaal C.J. Snijderszaal

Op maandag 2 juli jl. is het Generaal C.J. Snijdersmonument officieel aan de Koninklijke Luchtmacht, in de persoon van de Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten de Luitenant-Generaal C. Baas, overgedragen, bij welke gelegenheid tevens hal A van het Militaire Luchtvaart Museum werd vernoemd naar Generaal Snijders. Het monument stond voor kort op de binnenplaats van het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum *'Generaal Hoefer'*, kortweg Legermuseum genoemd, te Leiden. Zoals bekend wordt het Legermuseum momenteel verplaatst van Leiden naar het Armamentarium in Delft. Op de nieuwe lokatie bleek het onmogelijk het Generaal Snijdersmonument te herplaatsen, zodat moest worden gezocht naar een andere oplossing, welke werd gevonden bij het Militair Luchtvaart Museum op het Kamp van Zeist. Als grondlegger van zowel de militaire als de burgerluchtvaart kon geen waardiger plaats worden gekozen om deze in vele opzichten grote Nederlander te eren.

De geschiedenis van het ontstaan van het monument voert ons terug naar het jaar 1939 toen er, direct na het overlijden van de Generaal Snijders, door het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Vereniging *'Ons Leger'* initiatieven werden ontplooid om ter nagedachtenis aan de Generaal een gedenkteken te plaatsen op diens graf op de begraafplaats Oud-Eik te 's-Gravenhage. Al spoedig bleek echter dat in brede kring de wens aanwezig was om te komen tot de oprichting van een nationaal comité, dat in geheel Nederland en de overzeese gebiedsdelen gelden zou inzamelen voor een waardig monument. Na enige voorbereidende vergaderingen werd dit nationale comité gevormd onder voorzitterschap van de oud-Gouverneur Generaal Mr. D. Fock. De mobilisatie in 1939 en de daaropvolgende Duitse inval op 10 mei 1940 maakten het echter onmogelijk de voorgenomen plannen te realiseren. Wel trachtte men met de beschikbare gelden een eenvoudig gedenkteken tot stand te brengen. Na overleg met de familie van de Generaal en het bestuur van het Nederlands Legermuseum werd besloten het gedenkteken op te richten op de binnenplaats van genoemd museum. Het stenen voetstuk werd ontworpen en uitgevoerd door de firma G. Keuzekamp te 's-Gravenhage. Op dit voetstuk zou een door mej. J.A.L. van Beeck Calkoen ontworpen bronzen borstbeeld van de Generaal worden geplaatst. Het geboetseerde ontwerp daarvan kon echter, door oorlogsomstandigheden, niet meer in brons worden uitgevoerd, waarop werd besloten voorlopig alleen het voetstuk en de muurplaten te plaatsen. Dit gebeurde in 1942.
Pas na de oorlog kon het monument worden afgemaakt. Helaas waren Mr. Fock en Mej. Van Beeck Calkoen inmiddels overleden.
Op 15 juni 1946 werd het nu complete gedenkteken van wijlen Generaal C.J. Snijders, in aanwezigheid van familieleden, burgerlijke en militaire autoriteiten, alsmede een aantal Ridders der Militaire Willemsorde, onthuld.

Generaal C.J. Snijders kan als de grondlegger worden beschouwd van de Nederlandse luchtvaart, zowel burger als militair. Hij werd in 1852 geboren als vijfde zoon van C.J. Snijders, de plaatselijke geneesheer te Nieuwe Tonge op het eiland Goeree-Overflakkee.

Generaal C.J. Snijders. Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht 1914-1918. Grondlegger van de Nederlandse militaire en burgerluchtvaart. Geboren: 29 september 1852. Overleden: 26 mei 1939. Ridder Militaire Willemsorde 4e klasse.

Na de lagere school te hebben doorlopen, volgde hij de Rijks-H.B.S. te Middelburg, welke hij na het vierde leerjaar vervroegd verliet om toelatingsexamen te kunnen doen voor de Koninklijke Militaire Academie te Breda, waar hij op 13 juli 1869 werd benoemd tot cadet bij het Wapen der Genie.

Op 14 juli 1872 verliet hij de KMA na met bijzonder goede resultaten de officiersopleiding te hebben gevolgd. Bij K.B. van 20 juli 1872 No. 63. werd de cadet sergeant Snijders benoemd en aangesteld tot tweede luitenant bij het Korps Ingenieurs, Mineurs en Sappeurs en ingedeeld in de 1e stelling der Genie te Utrecht, waarna nog vele plaatsingen, waaronder een verblijf in Nederlands-Indië (1873-1875) volgden en hij alle officiersrangen doorliep met tenslotte, kort na het uitbreken van de eerste wereldoorlog, zijn benoeming tot Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht bij K.B. van 31 juli 1914 No. 100, gevolgd door zijn bevordering tot generaal op 9 augustus 1914, K.B. No. 17. Helaas werd de schitterende militaire loopbaan van de generaal Snijders op 19 november 1918 abrupt afgebroken door zijn ontslag op eigen verzoek. Dit naar aanleiding van een conflict met de toenmalige Minister van Oorlog, Jhr. Alting van Geusau. De bemoeienissen die hem tot promotor maakten van de Nederlandse luchtvaart vingen aan, toen hij aan het einde van de vorige eeuw zijn invloed aanwendde, om het sedert 1886 bij het Korps Genietroepen aanwezige ballonmateriaal uit te breiden met één of meer kabelballons voor waarnemingsdoeleinden.
In 1907 werd hij, op uitnodiging, voorzitter van de op initiatief van de luitenant ter zee A.E. Rambaldo opgerichte *'Vereeniging voor Luchtvaart'* (later KNVvL). Op 4 april 1908 maakte hij samen met Rambaldo de eerste vlucht mee van de door de vereniging georganiseerde ballonvaarten. Balloncommandant was de beroemde Dr. K. Wegener. In 1910 moest hij echter in verband met drukke werkzaamheden als Chef van de Generale Staf het voorzitterschap van de vereniging neerleggen, waarop hij tot erelid werd benoemd. Inmiddels was op advies van Snijders de kapitein H. Walaardt Sacré, die het commando voerde over de compagnie, waarbij de doelballons voor de schietoefeningen van de artillerie waren ingedeeld, reeds enige malen gedetacheerd geweest bij het *'Pruisische Luftschiffer Bataillon'*, teneinde vertrouwd te raken met de luchtscheepvaart. Voorts werd op voordracht van de generaal Snijders in 1910 de Militaire Luchtvaart Commissie ingesteld, onder voorzitterschap van de generaal zelf. Deze commissie moest rapport en advies uitbrengen aan de Minister van Oorlog omtrent de mogelijkheden van een vliegdienst voor de landsverdediging. Om het nut daarvan te bewijzen, namen een zestal particuliere vliegtuigen deel aan de grote legermanoeuvres die in september 1911 in de Betuwe werden gehouden. De vliegtuigen opereerden van het tijdelijke vliegveld de Pettelaer nabij Den Bosch.

De bij deze manoeuvres opgedane ervaringen leidden er tenslotte toe dat op 1 juli 1913 de Luchtvaartafdeling werd opgericht. Na

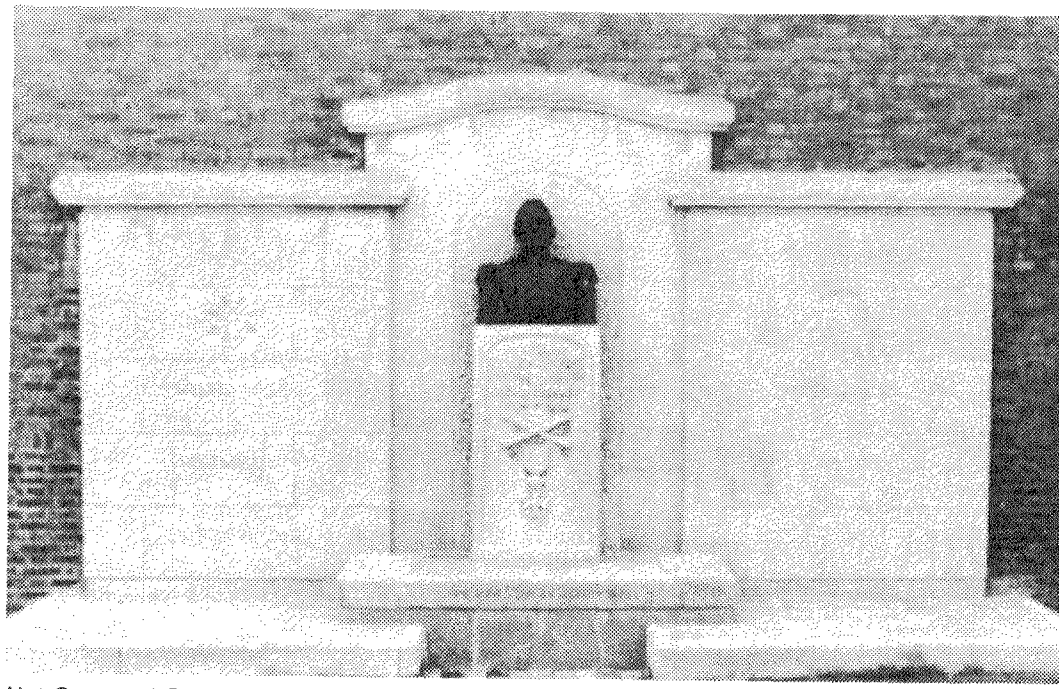

Het Generaal C.J. Snijdersmonument.

het verlaten van de militaire dienst bleef hij bijzonder actief op het terrein van de luchtvaart. In 1919 aanvaardde hij het voorzitterschap van de ELTA (Eerste Luchtvaart Tentoonstelling Amsterdam), die een geweldig succes werd. Een grote steun was hij ook voor Albert Plesman, de oprichter van de KLM. In 1922 werd hij voorzitter van het ICAR (Internationaal Concours Aviatique Rotterdam) ter promoting van de luchtvaart door het houden van wedstrijden en het organiseren van een tentoonstelling. Op zijn initiatief werd het Comité Vliegtocht Nederlands-Indië opgericht, waarvan hij tevens voorzitter werd. In 1932 aanvaardde hij het voorzitterschap van het door de KNVvL gestichte Generaal Snijdersfonds. Zijn naam werd gegeven aan een gouden medaille, die éénmaal in de twee jaar wordt uitgereikt als een bijzonder eerbetoon ter beloning van uitnemende diensten, ten aanzien van de luchtvaart, de Generaal Snijdersmedaille (de eerste medaille werd toegekend aan de generaal). En verder nog, voorzitter Pelikaan Comité, lid van de raad van advies van de Stichting Nederlands Luchtvaart Instituut en voorzitter van Ons Leger. In totaal had hij zitting in ruim dertig verenigingen en organisaties. Vele malen nam hij deel aan rondvluchten, altijd aanwezig was hij op vliegdemonstraties, luchtvaarttentoonstellingen en huldigingen van vliegers.

Op 26 mei 1939 overleed de generaal in het Diaconessenziekenhuis te Hilversum, een groot Nederlander was heengegaan. Op 31 mei vond de begrafenis plaats op *'Oud Eik en Duinen'* te 's-Gravenhage. In zijn grafrede sprak de Minister-President H. Colijn o.a. de volgende woorden:

> *'Vroeger dan de meeste anderen onderkende hij de betekenis van de luchtvaart vanuit militair standpunt als op civiel terrein. Bij de manoeuvres in de Betuwe in 1911 vloog hij als Chef van de Staf mee in de toen nog uiterst gebrekkige vliegtuigen, die aan het leger waren toegevoegd. Onze samenwerking bij de oprichting van de Militaire Luchtvaart Afdeling, die niet zoo heel lang daarna tot stand kwam, behoort tot mijne aangename levensherinneringen.'*

De Nederlandse luchtvaart en Generaal Snijders zijn onverbrekelijk met elkaar verbonden.

Dr. C.M. SCHULTEN

Snuffelen in oude archieven

Het niet groeten van het vaandel en de gevolgen daarvan in 1792

Op 31 mei 1792 exerceerden te Breda op de Gasthuisvelden het Regiment Oranje-Gelderland. Er was enige publieke belangstelling voor dit martiale gebeuren. Onder de toeschouwers bevonden zich schepen Andreas Reigersman, dr. Cornelis Buysen en Matthijs de Haan. Toen het vaandel van de linker vleugel naar de rechter werd gebracht, liet het publiek de groet achterwege. En dat schoot in het verkeerde keelgat van luitenant-kolonel Pierre Louis baron de Monin, heer van Rossignies. Deze maakte deel uit van het Regiment Walen van Nassau-Usingen, dat een vooraanstaand regiment was. Monin de Rossignies, die er de functie vervulde van *'directeur en chef de l'académie militaire'*, de officiersopleiding bij het regiment, riep naar enkele jongens dat zij hun hoofddeksel moesten afnemen bij het passeren van het vaandel. Toen hij zag dat ook Reigersman geen eerbewijs bracht, vroeg hij hem waarom deze dit achterwege liet. Reigersman gaf als antwoord dat hij burger was en geen reden zag tot groeten. Daarop gaf Monin de Rossignies opdracht tot het brengen van de groet, barstte in vloeken uit en dreigde Reigersman met stokslagen. De ooggetuigen van dit voorval, Buysen en De Haan deden wijselijk een stapje achteruit, zo waren zij onder de indruk van de woedende overste. Kennelijk vermoedden ze dat het muisje nog een staartje zou hebben, want de genoemde personen gingen naar de notaris J. van Naerssen om een acte over het gebeuren te doen opstellen nu alles nog *'in goed en versch geheugen'* lag. Hoe de zaak verder is afgelopen kon niet worden achterhaald.

Bron: Breda, Gemeentearchief, coll. oude notariële archieven, inv. nr. 1228, acte nr. 4.

J. van den BERG

Het Militaire Luchtvaartmuseum op het op het Kamp van Zeist te Soesterberg

Nu de algemene ledenvergadering dit jaar in het Militaire Luchtvaart Museum zal worden gehouden, lijkt het mij zinvol U iets te vertellen over het ontstaan van dit museum.

Al in de dertiger jaren werden er plannen gemaakt om te komen tot een verzameling van historische militaire vliegtuigen en aanverwante zaken. Mede door het uitbreken van de tweede wereldoorlog is het echter nooit verder dan plannen gekomen. Na beëindiging van de oorlog werden er, behoudens wat pogingen het een en ander te bewaren, geen directe initiatieven meer ontplooid.

In 1964 kwam daar gelukkig verandering in. Door de toenmalige luchtmachtraad werd een speciale commissie in het leven geroepen, die opdracht kreeg een studie te maken van de mogelijkheden om te komen tot de oprichting van een luchtmachtmuseum. Genoemde commissie *'museumaangelegenheden'* bracht daarop oriëntatiebezoeken aan het Nationale Lucht- en Ruimtevaartmuseum op Schiphol en het Imperial War Museum in Londen en concludeerde tenslotte dat het onderbrengen van een luchtmachtverzameling in het Aviodome te Schiphol ongewenst was. De commissie adviseerde derhalve tot

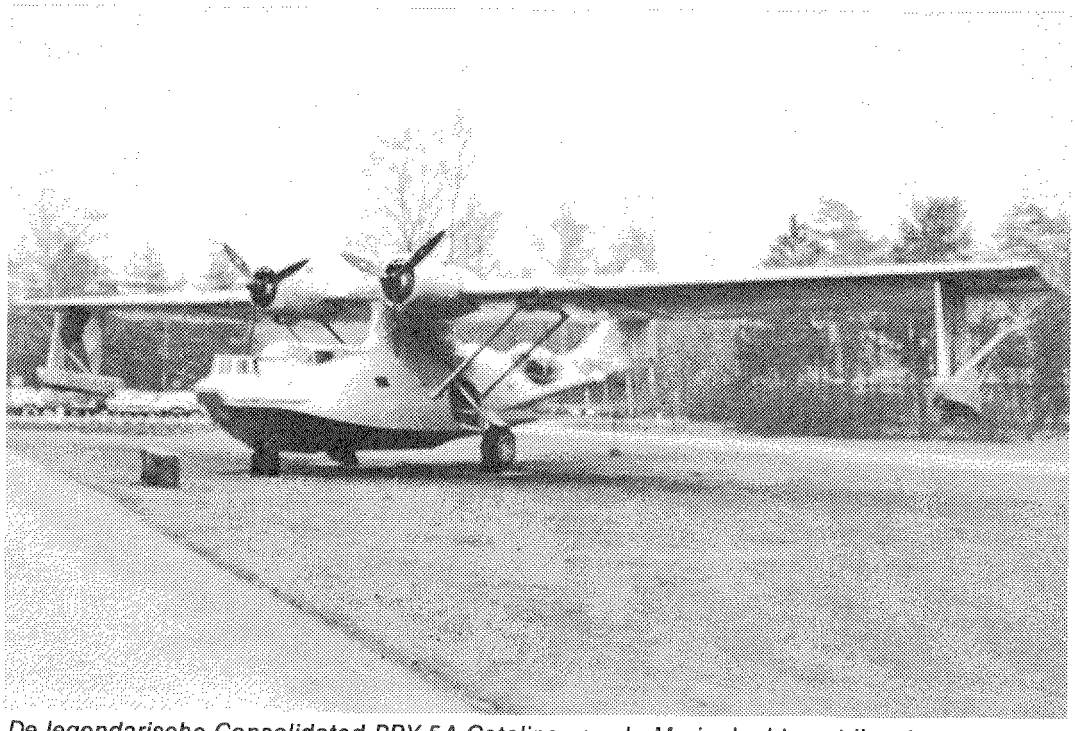

De legendarische Consolidated PBY-5A Catalina van de Marineluchtvaartdienst.
(Foto: Sectie Militaire Luchtvaart Historie)

oprichting van een eigen luchtmachtmuseum als onderdeel van de Koninklijke Luchtmacht. Met voortvarendheid werden de zaken nu aangepakt, begin oktober 1967 machtigde de Staatssecretaris KLu de toenmalige Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten de Luitenant-generaal A.B. Wolff aan te vangen met de realisering van een luchtmachtmuseum. Aldus werd op de bakermat van de Nederlandse militaire luchtvaart de Vliegbasis Soesterberg een hangar vrij gemaakt en op 3 juli 1968, vijf en vijftig jaar na de oprichting van de Luchtvaartafdeling werd het Luchtmachtmuseum feestelijk door Prins Bernhard geopend. Een lang gekoesterde wens van de Koninklijke Luchtmacht was in vervulling gegaan.

Aan het eind van de zeventiger jaren bleek echter, dat de plaats en ruimte op de Vliegbasis Soesterberg niet meer aan de eisen voldeden en er moest worden omgezien naar een andere lokatie. Die werd uiteindelijk gevonden op het Kamp van Zeist waar, door de opheffing van de Technische Dienst van het Depot Algemeen Technisch en Intendance Materiëel van de Koninklijke Luchtmacht, twee enorme fabriekshallen van in totaal zo'n 7000 m² vrijkwamen. De toenmalige Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, de Luitenant-generaal M.G. Geschiere wachtte niet lang en gaf toestemming het Luchtmachtmuseum te verplaatsen naar het Kamp van Zeist. Onder de bezielende leiding van het Hoofd van de Sectie Militaire Luchtvaart Historie die inmiddels tevens was benoemd tot directeur van het Luchtvaartmuseum, de Luitenant-kolonel M.H.G. Coolen, werd in korte tijd als eerste hal B omgebouwd tot een waardige museumhal. De opening van deze hal werd op 2 mei 1980 verricht door de toenmalige commandant van de Vliegbasis Soesterberg, de Kolonel A.C. van Gorkum. Inmiddels was de wens naar voren gekomen de gehele Nederlandse militaire luchtvaart historie, waaronder ook die van de Marineluchtvaartdienst, onder te brengen in één museum. Met enthousiaste medewerking van de Marineleiding kon op 9 april 1981, hal A was inmiddels ook gereed gekomen, het Militaire Luchtvaart Museum haar poorten

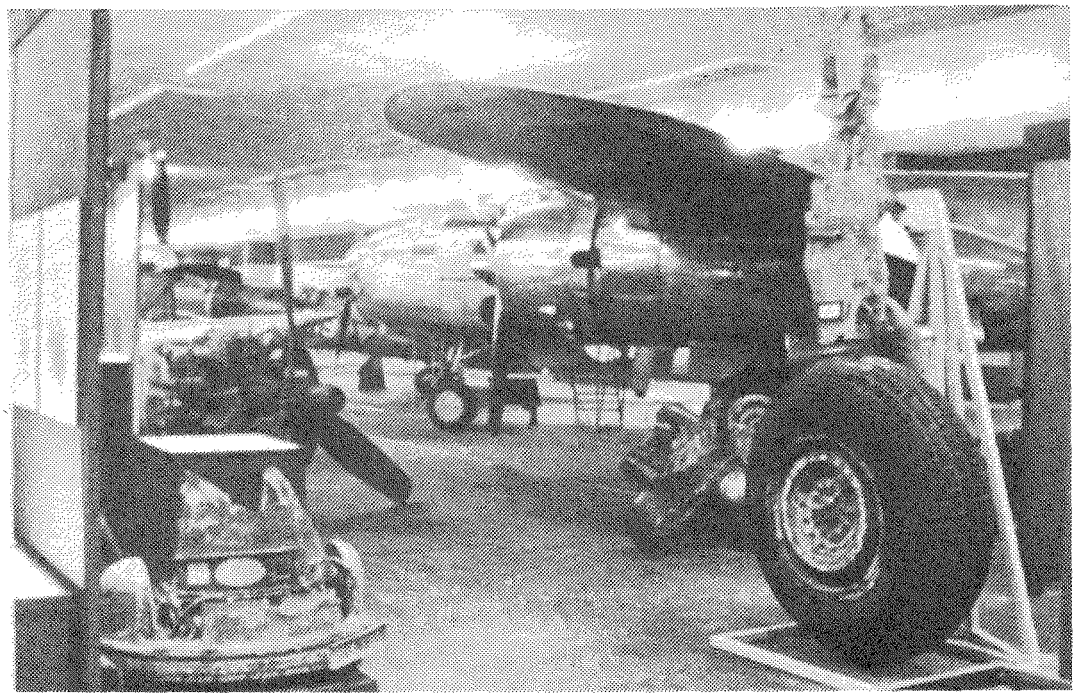

In het Militaire Luchtvaart Museum wordt door middel van wrakstukken, vliegtuigen en fotocollecties ruime aandacht besteed aan de tweede wereldoorlog.
(Foto: Sectie Militaire Luchtvaart Historie)

voor het publiek openen.
In een grote verscheidenheid staan Luchtmacht, Marine en ML-KNIL vliegtuigen broederlijk naast elkaar. Zeer aanschouwelijk is een replica van een LVA Farman uit 1914, trots is het museum op een B25 Mitchell van de ML-KNIL en imponerend staat voor het administratiegebouw een legendarische Catalina van de MLD. In totaal worden nu 28 vliegtuigen geëxposeerd. Helaas zijn er ook perioden waaruit weinig bewaard is gebleven, maar dit gemis wordt ruimschoots gecompenseerd door een uitgebreide fotocollectie. In de inmiddels naar Generaal C.J. Snijders vernoemde hal A bevindt zich een gedachtenishoek met daarin een *'Ereboek'* met de namen van hen die, in dienst van de Militaire Luchtvaart, hun leven gaven voor het vaderland. Binnenkort zal ook een *'Ereboek'* van de Marineluchtvaartdienst in deze gedachtenishoek worden neergelegd. Wrakstukken, gevonden op diverse plaatsen in Nederland, getuigen van de grote offers die door de gealliëerden zijn gebracht in vijf jaar oorlog.
De mij toegemeten ruimte laat niet toe U volledig op de hoogte te brengen van wat er allemaal in het Militaire Luchtvaart Museum is te zien. Maar U kunt het met eigen ogen aanschouwen op 13 oktober a.s. tijdens de jaarlijkse algemene ledenvergadering. Tot dan!

12e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1981

Afgevoerd:
J.F. de Boer, Soest
A.H. van Bommel, Uithoorn
E.G. Dull, Vinkeveen
R.N.F. van der Eng, Reuver
A. Kosmeijer, 't Harde
J.M. Machielsen, Schiedam
P.L. Spoor, Brielle
G. Volmanbeek, Arnhem
B.G.J. de Vries, Oosterbeek
K. Fabius, Bilthoven.

Het bestuur deelt met leedwezen mee, dat ons lid, de heer H.G. van Nielen te 's-Gravenhage is overleden.

J. ALBARDA

MILITAIRE GEDENKTEKENS (17)

De uitgeversmaatschappij J.H. Kok te Kampen gaf mij, na mijn verzoek en nadat zij inzage hadden gevraagd en gekregen van ons blad, toestemming alle monumenten en gedenktekens opgenomen in het standaardwerk *'Sta een ogenblik stil . . .'* van Wim Ramaker en Ben van Bohemen, over te nemen en te publiceren in *'Mars et Historia'*. Op deze plaats wil ik nog eens mijn bijzondere waardering uitspreken voor de welwillendheid van voornoemde uitgever.

Betreft 292. Gorinchem. Het onbegrijpelijke wordt begrijpelijk als men beseft dat *'en een'* moet rijmen op *'steen'*. Deze listige oplossing ontving ik van ons lid drs. J. Nuis.

293. (Ik begin weer bij de A.) **Aalsmeer.** Dorpsstraat 9. Gedenkraam. Ontwerp: Femmy Schilt-Geesink. Geplaatst in 1950.
Bron: *'Sta een ogenblik stil'* (SEOS).

294. **Aalsmeer.** Gemeentehuis. Gedenksteen. Geplaatst in 1945. Tekst:
AAN HEN DIE VIELEN
1940 1945
Willem Gijzen
Thijs Kuik R.Zn
Andries Maarssen J.Zn
Jan Oliemans
Johannes W. Olyhoek
Josephus A.H. Olyhoek
Geert Venema
Hendrik W. van Winkel
Jan van der Waarse J.Zn
Marinus Nicolaas Schijf
Johannes Splinter
Bron: SEOS.

295. **Aalten.** Stationsstraat/Piet Heinstraat. Fontein. Ontwerp: D. Lemcke, Olthof. Geplaatst in 1947. Tekst: *'Aangeboden aan de Gemeente Aalten door onderduikers welke in de bezettingsjaren 1940 - 1945 hier een veilig toevluchtsoord gevonden hebben.'*
Bron: SEOS.

296. **Aalten.** Oosterkerk. Gedenkraam. Ontworpen door: Marius Richters. Geplaatst in 1946.
Bron: SEOS.

297. **Aarlanderveen.** N.H. Kerk. *'Man tegen muur voor het vuurpeloton.'* Beeldhouwer: A. Slinger. Tekst: *'Zij zijn gevallen door terreur, gedenk hen!'* Geplaatst in 1955.
Bron: SEOS.

298. **Adorp, Sauwerd.** Gemeentehuis. Plaquette, handen en duif. Ontworpen: M. Meesters. Geplaatst: 1950.
Bron: SEOS.

299. **Afsluitdijk,** nabij Friesland, drie plaquettes.
Bron: SEOS.

300. **Akersloot.** Dorpsstraat. Gedenkteken. Ontworpen door: Gebr. Haker. Geplaatst in 1959.
Bron: SEOS.

301. **Alkmaar.** Harddraverslaan. Stedemaagd. Ontworpen door: Jeanne Kouwenaar-Bijlo. Geplaatst in 1950.
Bron: SEOS.

302. **Alkmaar.** Waar? Reliëf. Tekst: 'Hulde en gebed voor de soldaten uit onze parochie die vielen voor ons vaderland, 10-14 mei 1940.
MATTHEUS DEKKER
PETRUS NICOLAAS DE LANG
SIMON PETRUS SCHOUTEN
Bron: SEOS.

303. **Alkmaar.** R.K. Kerk. Christusfiguur. Ontworpen door: H.J. Etienne. Geplaatst in 1948.
Bron: SEOS.

304. **Almelo.** Grotestraat/Oudemarkt. Zuil, fakkel en reliëfs. Ontworpen door: J.G. Baljet. Geplaatst in 1953.
Bron: SEOS.

305. **Alphen aan den Maas.** Gedenkteken, aan de Kerkdijk.
Bron: SEOS.

306. **Alphen aan de Maas.** Naast de R.K. Kerk, noordzijde. Gedenkzuil met

helm. Opschrift: MARTIEN DERKS.
Bron: ons lid N. Berghuys.

307. **Amerongen.** Nieuwe Algemene Begraafplaats. Gedenksteen. Ontworpen door: Van Maanen. Geplaatst in 1947.
Bron: SEOS.

308. **Amersfoort.** Locomotief depôt N.S. Gedenkplaat ter nagedachtenis van veertien spoormannen van dit depôt, die door oorlogshandelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog om het leven kwamen. Onthuld door mevrouw Wieringa, echtgenote van de hoofddepôtchef aldaar. Ontwerp en beeldhouwer: W. Bönninger. Het gebouw is omstreeks 1951 afgebroken. Waar de plaat is gebleven is door de N.S. niet te achterhalen.
Bron: NIEUW SPOOR, 1ste jaargang, nr. 11, ontvangen van drs. H. Romers van de N.S.

309. **Amersfoort.** Bachman Wuyterslaan 42. Plaquette. Ontworpen door: Zuiderhoek. Geplaatst in 1946. Tekst:

HIER WERDEN OP 5-2-'45
DOODGESCHOTEN

B.v.d. Aakster	J.van Kempen
J. Bekooy	L. Knol
A.R. Best	A.W. Kok
A. Beukman	A.C. Valk
L. Courbois	A.T. Visser
J.G.A.M. Dirks	J.T. Visser
D.F.v.d. Dool	H.J.v.d. Wiel
S.R. van Duin	J. Wijfjes
J.E. van Gool	W. van Wijk
E.van Heulen	L.Wijma

ZIJ VIELEN TEN OFFER AAN DE WRAAK
ZIJ OFFERDEN ZICH VOOR DE VRIJHEID

Bron: SEOS.

310. **Amersfoort.** Appelweg. Gedenksteen fusilladeplein. Ontworpen door: Zuiderhoek. Geplaatst in 1946.
Bron: SEOS.

311. **Amersfoort.** Begraafplaats Rusthof. Erehof. Joodse synagoge. Plaquette. Ontworpen door A. Oznowicz. Geplaatst in 1949.
Bron: SEOS.

311. **Amersfoort.** Schothorsterlaan. Kruis. Ontworpen door: Bunnik, Van Hoften. Geplaatst in 1946.

312. **Amersfoort.** Lageweg 9. Kruis.
Bron: SEOS.

313. **Ammerzoden.** Gemeentehuis. Gedenksteen. Geplaatst in 1970.
Bron: SEOS.

314. **Amstelveen.** Nesserlaan. Kruis. Geplaatst in 1955.
Bron: SEOS.

315. **Amstelveen.** Gemeentehuis. Reliëf. Ontworpen door: Peters. Geplaatst in 1948.
Bron: SEOS.

316. **Amstelveen.** Amsterdamseweg/Broerpark. Drie zuilen met vrouwenfiguur. Ontworpen door: Theo Bennis. Geplaatst in 1950.
Bron: SEOS.

317. **Amsterdam.** Amstelveenseweg. R.K. Begraafplaats. Grafmonument Theo Dobbe. Ontworpen door: Oskar Frey.

318. **Amsterdam.** Amsterdamse Bos. Hockeystadion; Leeuw.
Bron: SEOS.

319. **Amsterdam.** Apollolaan. Beeldengroep voorstellende drie verzetsstrijders. Ontworpen door: Jan W. Havermans. Geplaatst in 1954.
Bron: SEOS.

320. **Amsterdam.** Baarsjesweg/Van Speykstraat. Herinneringskruis gevallenen in Tweede Wereloorlog. Opschrift: AAN HEN DIE VIELEN.
Bron: SEOS.

321. **Amsterdam.** Bachplein. Buste Mevrouw Wijsmuller-Meijer, zij redde honderden Joodse kinderen. Haar bijnaam: Tante Truus. Ontworpen door: Herman Janzen. Geplaatst in 1965.
Bron: SEOS.

322. **Amsterdam.** Berlagebrug. Plaquette. Tekst:
This plaque is presented to the city of Amsterdam by Canadian soldiers who served in the Netherlands to commemorate the liberation of the Netherlands and in acknowledgment of the gracious hospitality extended by the Dutch people to the Canadian forces.
1944-45

Geplaatst in 1945.
Bron: SEOS.

323. Amsterdam. Bloemgracht 82. Reliëf. Tekst:
Voor de vrijheid van hun Vaderland gevallen op 25 april 1945.
DICK WOLTERS KO STEVESEN
Geb. 6 april 1911 Geb. 17 nov. 1918
JOHANNES STEPHANUS KEUNE
Geb. 1 maart 1914
Dit reliëf is onder een winkelraam geplaatst en dus laag boven de grond. Bij de toelichting in SEOS staat dan ook: *'op hond hoogte'*.

324. Amsterdam. Boelelaan. De Vrije Universiteit. Twee plaquettes. Tekst:
Ter gedachtenis aan de leden van de Covotas Academica die tijdens de bezetting 1940-1945 hun leven hebben gelaten voor Vaderland en Vrijheid.

C. Abraham	J.B. Hiegentlich
B.J.B. Allaart	E.W. Hissink
H.A. van Andel	A.J. Hoek
G.D. van Andel	E. Huismans
A. Bakker	H. de Jong
S.J.P. Bakker	H. de Jong
G. Berghoeff	H.R. de Jong
C.P. Boodt	J.C. van Kerkhof
M.H. Boukema	A.F. Keuchenius
D.N. Breukelaar	A. Klaasse
C. Chardon	B. Kloosterhuis
A.H. Colijn	J. de Koning
H. Colijn	M. van Konijnen-
D. Colijn	burg
R.J. Dam	Ts. Krüger
R. Douma	L. Kruit
A.H. Douwes	R.H. Kuipers
L. van Duuren	Th. Kuipers
L.C. Dijkman	C.L. van Leeuwen
G.Y.G. Dijksterhuis	E. Legerman
H. Dijkstra	O.E.G. van Lim-
G.F.C. van der Ende	burg Stirum
H. Engel	S.O. Los
F.N. Erdtsieck	J.T. Meesters
B.J. Essen	M.F. v.d. Meulen
N.J.A. van Exel	J.W. Mobach
T. Ferwerda	G.H.J. de Neef
J. Goldschmeding	J. van Oven
J. de Graaf	J. Peppink
G. Gijzel	A.F.J. Pieron
J.C. F. Heinsius	D. Postema
S. Postma	A.L. Snoek
N.S. Rambonnet	V.J.M. Swane
A. Ringnalda	N.A. Tebbenhof Ry-
R. Riphagen	nenberg
M. Ritzema	L. Touwen
H. Rutgers	J.W. Tuinderman
G. Ruys	S.L. van der Vegte
W.K. de Ruyter	H. Veldman
W. Schmidt	C.B. Vergouwen
B.M. Schuurman	G.M. Visser
K. Sietsma	P. van Weeren
A. Sjakes	E.M. Wierda
J. van der Slikke	J. van der Woude
P.H. Sluiter	J. Westra

V.A.G. van den Bergh

DEN VADERLANT GHETROUWE
BLIJF ICK TOT INDEN DOOT
(Hieronder een plaquette met als tekst):
Ter nagedachtenis aan
Jacobus Oranje
Hoogleraar aan de Vrije Universiteit
geboren 27 juli 1899
overleden 6 april 1946
Tijdens de bezetting was hij de stuwende kracht van het universitair verzet, helper van verdrukten, redder van vele levens.

325. Amsterdam. Bos en Lommerweg/Willem de Zwijgerlaan. Gedenksteen bevrijding. Ontworpen: onbekend.
Bron: SEOS.

326. Amsterdam. Brandstraat 76. Plaquette. Ontworpen door: Wessel Couzijn. Geplaatst in 1950.
Bron: SEOS.

327. Amsterdam. Burgemeester De Vlughtlaan/W. Kraanstraat. Beeldhouwwerk *'De anti-fascist'*. Ontworpen door: Leo J.P. Braat. Opgedragen aan Willem Kraan, een van de initiatiefnemers van de februaristaking. Geplaatst in 1966.
Bron: SEOS.

328. Amsterdam. Ceramplein. Gedenksteen. Verdere gegevens niet bekend.
Bron: SEOS.

329. Amsterdam. Dam. Nationaal Monument. Ontworpen door: John Raedecker en J.J.P. Oud. Onthuld op 4 mei 1956 door H.M. Koningin Juliana,

waarna burgemeester A.J. d'Ailly verklaart dat Amsterdam de zorg voor dit monument op zich neemt. Het bestaat uit een 22 meter hoge zuil met aan weerskanten beelden van mannen die het verzet uitbeelden. Op het vierkante voetstuk mannen die de verschrikkingen van de oorlog ondergaan. Daarboven een vrouwenfiguur met kind, bloemen en een duif. Zij stelt de Vrede, de Bevrijding en de Vrijheid voor. Boven haar langs de zuil omhoog vliegende duiven. Vóór het monument twee zittende leeuwen op sokkel omgeven met bloembakken. In de nissen in de muur achter de zuil staan de urnen met aarde uit alle provincies, uit Indonesië, Suriname en de Antillen. Op de muur de tekst van de dichter A. Roland Holst: *'Nimmer, van Erts tot Arend, was enig schepsel vrij onder de zon, noch de zon zelve, noch de gesternten. Maar Geest brak Wet en stelde op de geslagen bres de Mens.*
Uit die Eersteling daalden de ontelbaren. Duchtend zijn hoge blik deinsden hun zwermen binnen de Wet terug en werden volken en stonden elkander naar het leven, onder nachtwolken verward treurspel, dat Wereld heet. Sindsdien werd geen mens vrij dan ontboden van boven zijn dak, geen volk dan beheerst van boven zijn torens. Blijve ons dat bij, verlost als we werden uit het schrikbewind van een onderwereld. Niet onbeheerst, doch enkelbeheerst van boven de wereld blijft vrijheid ons deel.' Het is echter onleesbaar ingebeiteld. Het misbruik en de vervuiling om en op dit Nationale Gedenkteken aan het eind van de jaren 60 en daarna tot augustus 1970 laat ik buiten beschouwing. (Gelukkig hebben wij nog mariniers.) Op 5 oktober 1982 werd een postzegel uitgegeven met een afbeelding van het paleis op de Dam en dit monument. In de miniatuurstad Madurodam bevindt dit monument zich eveneens.
Bron: SEOS.

330. **Amsterdam.** Damrak 62a. Beursgebouw. Reliëf. Ontworpen door: Johan Veldheer. Geplaatst in 1947. Tekst:
EX TENEBRIS LUX
Ter eerbiedige herinnering aan de leden en bedienden van leden der vereniging voor de effectenhandel, die in de jaren van de vijandelijke overheersing, 1940-1945, in den strijd voor de vrijheid en onafhankelijkheid van het Vaderland hun leven hebben gegeven of ten offer zijn gevallen aan 's vijands barbaarse tyrannie.
Bron: SEOS.

331. **Amsterdam.** Dintelstraat 15. *'Fakkeldrager'*. Monument van Hans Reicher in de Grafische School.
Bron: SEOS.

332. **Amsterdam.** Elandstraat 117. Hoofdbureau van Politie. Monument voor de gevallenen van de politie. Ontworpen door: Nico Onkenhout.
Bron: SEOS.

333. **Amsterdam.** Gerrit van der Veenstraat, vroeger Euterpestraat. Deze straat is naar hem genoemd. Hij werd geboren op 26 november 1902 en werd gefusilleerd op 12 juni 1944. Hij was beeldhouwer; op het spoorwegviaduct in Utrecht staat een beeldengroep van hem en in de gang van het AVRO-gebouw in Hilversum hangt een sierhekwerk, door hem gemaakt in 1935. Zijn verzetswerk begon met het maken van persoonsbewijzen, daarna deed hij mee aan het gewapend verzet en organiseerde overvallen. Bij een mislukte poging om zijn vrienden uit de Amsterdamse gevangenis te bevrijden raakte hij zwaar gewond en viel in Duitse handen. Hij werd begraven op het kerkhof in de duinen bij Bloemendaal.
Bron: *'Verdrukking, Verzet, Victorie'*, van M. Goote. Uitg. N. Samsom NV, Alpen a/d Rijn.

334. **Amsterdam.** Gerrit van der Veenstraat 102. Plaquette. Opschrift:
IN MEMORIAM GERHARD BADRIAN, GEBOREN ALS DUITSE JOOD EN OP DEZE PLAATS OP VRIJDAG 30 JUNI 1944 ALS STRIJDER VOOR NEDERLAND'S VRIJHEID GESNEUVELD.
Bron: SEOS.

H .MULLER

Verslag Voorjaarsexcursie 1984

Op 26 mei 1984 namen 42 leden van onze vereniging deel aan de excursie naar de Korpsverzameling van de artillerie te Oldebroek en de Historische Verzameling van het Infanterieschietkamp te Harskamp.

Omstreeks 10.00 uur verzamelden de deelnemers zich in het PMT 't Harde, waar om te beginnen een kopje koffie werd genuttigd. Vervolgens heette de vice-voorzitter de deelnemers welkom en gaf daarna het woord aan de voorzitter van de Stichting Historische Verzameling Artillerie, de Luitenant-kolonel Y. van der Meer, die speciaal voor deze gelegenheid de rondleiding verzorgde. De m.i.v. 1 mei gepensioneerde overste vertelde hoe de verzameling tot stand was gekomen en hoe de onderbrenging van het geëxposeerde artilleriemateriëel thans is. Zijn enthousiast betoog beloofde reeds veel en onder zijn leiding begaf men zich naar het historisch punt *'de Knobbel'*. Doch niet alvorens de huishoudelijke mededelingen waren gedaan en de deelnemers die met openbaar vervoer waren gekomen over de beschikbare auto's waren verdeeld. De artilleriecollectie is in drie gebouwtjes ondergebracht, o.a. in de voormalige rijwielstalling, en is zeer professioneel geëxposeerd. De fraaie opstelling der vuurmonden, uniformen, maquettes, modellen, platen en foto's is een lust voor het oog. De rode draad is letterlijk en figuurlijk aangebracht, zodat de bezoekers op chronologische wijze de geschiedenis der Nederlandse artillerie kunnen beleven. De expositie in het derde gebouw is nog in constructie, wat niet mocht beletten de reeds opgestelde vuurmonden aldaar te bezichtigen. Tenslotte waren er ook nog enige vuurmonden met organieke, nog rijdende tractie naar de Knobbel gereden, zoals de fraaie 25-ponder combinatie met Quadtrekker, voorwagen en vuurmond.
Omstreeks 12.00 uur werd een kopje koffie met cake genuttigd in de prachtige officiersmess, die ondanks de personeelsproblemen van de zaterdag voor de bezoekers was opengesteld. Aldaar bedankte de vice-voorzitter de overste b.d. Van der Meer voor de genoten gastvrijheid.
Hierna gingen we naar het PMT in Harskamp, alwaar na een aperitiefje een smakelijke lunch werd genoten. Hoewel op een lopende lunch werd gerekend, was er sfeervol gedekt en bediende de tehuisbeheerder met zijn echtgenote de bezoekers op hun wenken.
Om 14.00 uur begaf men zich naar de nabijgelegen Historische Verzameling van het Infanterieschietkamp, ondergebracht in de Legerplaats Harskamp. In het bij de Historische Verzameling behorende filmzaaltje werden de bezoekers welkom geheten en door middel van een ingesproken dia-serie, het ontstaan en de geschiedenis van het ISK getoond. Hierbij werd terecht ook aandacht besteed aan de hieruit voortvloeiende groei van het buurtschap, later dorp Harskamp.
Ook werd duidelijk getoond hoe dit oefenterrein een bescherming vormde voor de wildstand en ongerepte flora van dit gebied.
Een bezoek aan deze historische collectie is meer dan de moeite waard. Het toont de ontwikkeling van het schietkamp sinds de oprichting op 31 augustus 1899 en heeft een prachtige collectie infanteriewapens, welke collectie wordt verfraaid door de opgestelde figuren in uniformen van infanteristen sinds het begin van deze eeuw, waarbij het NDVN in Korea en Unifil in Libanon niet worden vergeten. De Historische Verzameling Infanterie, aanvankelijk bij het Opleidingscentrum Infanterie te Harderwijk wordt thans ook ondergebracht bij de Historische Verzameling in Harskamp, aangezien het Infanterieschietkamp deel uit maakt van het OCI.
Om ca. 16.00 uur keerden de bezoekers voldaan huiswaarts en kon men terugzien op een geslaagde en geanimeerde voorjaarsexcursie naar twee belangrijke korpsverzame-

Foto: Th.M. Broer.

lingen.
Zoals misschien niet algemeen bekend is, beschikt thans elk wapen of dienstvak van de Koninklijke Landmacht over een grotere of kleinere korpsverzameling. Deze verzamelingen zijn ondergebracht bij de eenheden die door de Minister van Defensie zijn aangewezen voor de handhaving van de korpstraditie. Veel verder dan het beschikbaarstellen van een ruimte, verlichting en verwarming gaat de bemoeienis van de minister echter niet. Het vele werk gebeurt door hobbyisten, veelal in vrije tijd en de kosten worden gedekt uit de opbrengst van vrijwillige bijdragen. Teneinde nu het voortbestaan van deze historische verzamelingen te garanderen zijn ze ondergebracht in stichtingen, waarvan de acten notariëel zijn vastgelegd en gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel. Toezicht op de collecties wordt uitgevoerd door de Traditiecommissie Krijgsmacht, die eens per half jaar een instructiedag organiseert voor de beheerders der collecties en één keer per jaar een inspectiebezoek brengt aan de verzamelingen. Het was de te vroeg overleden Brigade-generaal titulair der Cavalerie b.d. J.P. van Diepenbrugge, die als voorzitter TCK veel heeft gedaan aan het tot stand komen van deze korpsverzamelingen.
In de komende afleveringen van *'Mars et Historia'* zal uitvoerig aandacht worden besteed aan de respectievelijke, hierboven bedoelde korpsmusea.

INGEZONDEN

Geachte redactie,

In het artikel *'Een ringkraag van Ramillies'* (Mars et Historia, jg. 18 nr. 2) stelt de auteur m.b.t. regimentstradities onder meer:
'The Royal Scots noemen zich nog Pontius Pilate's Bodyguard en houden vol dat hun regiment op wacht gestaan heeft op Golgotha.'
Dit is natuurlijk onjuist - zij zouden dan ook de kruisiging hebben voltrokken en geen regiment in de Christenheid zou zich daarop verheffen! In werkelijkheid is de naam Pontius Pilate's Bodyguard een bijnaam *('nickname')* van dit regiment, zoals in het Britse leger door vrijwel elk regiment wordt gevoerd. De oorsprong hiervan is een merkwaardig verhaal.
The Royal Scots dienden van 1633 tot 1678 in Frankrijk. Tijdens een twistgespek met leden van het Régiment de Picardie over de vraag welk van de twee regimenten het oudste was, zou een Frans officier gekscherend hebben beweerd dat zijn regiment in de nacht na de kruisiging de wacht had gehouden bij het graf, waarop een Schotse officier snedig opmerkte: *'Had we been on duty, we would not have slept at our post'*, zinspelend op Mattheüs 28 vers 11 tot 15.
Het verhaal betreft dus de wacht bij het graf waarin Jozef van Arimathéa het lichaam van Jezus had laten bijzetten (niet de wacht op Golgotha) en The Royal Scots stellen juist met nadruk dat zij daar niet op wacht stonden. De bijnaam Pontius Pilate's Bodyguard die de andere regimenten hen gaven is dus wat inconsequent, maar ook al was dat niet het geval: het betreft hier natuurlijk slechts een grap en geen serieuze bewering m.b.t. *'seniority'*.

L. Verhoeff

LEDEN VRAGEN

Sedert enige tijd is een werkgroep van het correspondentschap militaire voertuigen en tanks, bezig een overzicht samen te stellen van de luchtmachtvoertuigen 1945-1960. Van de periode direct na de tweede wereldoorlog ontbreekt echter nog erg veel. Mochten er onder de leden van onze vereniging personen zijn die over materiaal uit genoemde periode beschikken en dit (in bruikleen) af willen staan, dan treedt de heer J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede (tel.: 023-291324) gaarne met hen in kontakt.

De heer A. van Hengel, Strevelshoek 15, 3332 KR Zwijndrecht, vraagt of er onder de leden verzamelaars zijn op filatelistisch gebied over de NATO, zoals stempels, enveloppen e.d. Belangstellenden worden verzocht kontakt met hem op te nemen.

TRITT HISTORISCHE UNIFORMKALENDER 1985

Ook dit jaar zal het mogelijk zijn deze kalender bij de vereniging tegen sterk gereduceerde prijs te betrekken. De prijs voor de aflevering 1985 bedraagt *f* 28,50, exclusief verzendkosten (adviesprijs voor de handel *f* 39,-). Om de bijkomende kosten te besparen bestaat de mogelijkheid de kalender af te halen op de jaarvergadering of bij de Sectie Militaire geschiedenis (bij de heer E.W. van Popta) of in Wassenaar ten huize van de penningmeester. **Schriftelijk bestellen vóór 30 augustus a.s.** bij de penningmeester van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de militaire historie, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar onder vermelding van de wijze waarop U de kalender wilt ontvangen. Voor de goede orde maken wij U er op attent, dat slechts de schriftelijk bestelde exemplaren voor de vereniging ingekocht zullen worden. Vergeet dus niet Uw bestelling tijd op te geven.

J.B.

BESTUURSMEDEDELINGEN

FINANCIEEL OVERZICHT 1984

Staat van baten en lasten

	1983		1982	
	f	f	f	f
BATEN				
Contributie	11.098,00		12.397,68	
Rente	1.124,98		1.035,24	
Advertenties	485,00		585,00	
Resultaten verkopen en evenementen	413,46		615,84	
Totaal baten		13.121.44		14.633,76
LASTEN				
Druk-, verzend- en overige kosten MARS et HISTORIA	10.655,71		12.242,90	
Bestuurs- en algemene kosten	407,50		281,30	
Verenigingsdrukwerk	61,44		1.175,45	
Kosten ledenwerving	1.000,00		-	
Portokosten	229,25		446,05	
Totaal lasten		12.353,90		14.145,70
Toevoeging aan het kapitaal		767,54		488,06

BALANS

	31-12-1983	31-12-1982
	f	f
Voorraad dassen	50,00	50,00
Waarborgsom PTT	50,00	100,00
Te vorderen contributie 1983 (resp. 1982)	595,00	275,00
Overige vorderingen	368,03	172,50
Bank	1.379,14	853,44
Giro	8.453,02	7.495,74
Beleggingsrekeningen	12.284,93	11.862,50
	23.180,12	20.809,18

Kapitaal	14.009,72	13.242,18
Reserve 'Diekerhoff Fonds'	1.191,50	1.000,00
Overlopende kosten MARS et HISTORIA	5.500,00	5.000,00
Vooruitontvangen contributie 1984 (resp. 1983)	180,00	195,00
Overige schulden en nog te betalen kosten	2.298,90	1.372,00
	23.180,12	20.809,18

Toelichting op de staat van baten en lasten

Onder **contributie** is opgenomen de in 1983 en 1984 met betrekking tot 1983 ontvangen contributie. De daling ten opzichte van 1982 wordt met name veroorzaakt door een teruglopend ledenaantal en het verminderen van extra contributie (boven het minimum ad f 35,00).

Advertentiebaten worden ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht voor zover zij ontvangen zijn.

Het **resultaat op verkopen en evenementen** is als volgt samengesteld:

Verkopen:	f	f
- Tritt kalenders	169,86	
- dassen	14,60	
		184,46
Evenementen:		
- excursies	130,00	
- jaarvergadering	99,00	
		229,00
		413,46

Onder **druk-, verzend- en overige kosten MARS et HISTORIA** zijn begrepen de kosten voor het drukken en verzenden van het verenigingsorgaan, alsmede de kosten inzake het adressenbestand en verwachte kosten in verband met het overlopen van kopij van 1983 naar 1984.

De **bestuurs- en algemene kosten** betreffen	f
Bestuurs- en correspondentievergaderingen	324,00
Contributie Kamer van Koophandel en Nat. Contact Commissie Monumentenbescherming	83,50
	407,50

Teneinde de teruggang in het ledental, die zich ook in 1984 voortzet, te bestrijden, is een bedrag van f 1.000,00 voor te maken **kosten van ledenwerving** ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Toelichting op de balans

De voorraad dassen betreft circa 50 verenigingsdassen (verkoopwaarde f 12,50), die in verband met de trage verkopen en risico van démoderen voorzichtigheidshalve zijn afgewaardeerd tot f 50,00.

De **waarborgsom PTT** ad f 50,00 is gestort in verband met het verzenden van het verenigingsorgaan tegen periodiekentarief.

Ultimo 1982 had de **te vorderen contributie** betrekking op 32 leden. Als vordering is het naar aanleiding van aanmaningen in 1984 ontvangen bedrag ad f 595,- opgenomen (17 leden).

Onder **overige vorderingen** zijn opgenomen nog te vorderen bedragen inzake verkopen e.d.

Ultimo 1982 heeft de vereniging de volgende **beleggingsrekeningen**:

	f
Rijkspoststspaarbank beleggingsrekening	3.511,00
Nederlandse Middenstandsbank	
vaste termijnspaarrekening (3 jr.)	5.500,00
bonusspaarrekening	3.273,93
	12.284,93

Aan het **kapitaal** is het voordelig saldo 1983 ad f 767,54 gedoteerd.

De reserve 'Diekerhoff Fonds' is in 1981 gevormd ter dekking van de oprichtings- en aanloopkosten van een stichting met deze naam.
In 1983 is een schenking ad f 250,00 aan het fonds gedoteerd, terwijl kosten ad f 58,00 ten laste van het fonds zijn gebracht.

Onder overlopende kosten MARS et HISTORIA zijn opgenomen nog te betalen kosten voor het drukken en verzenden van de afleveringen 1983/5 en 1983/6, alsmede kosten voor plaatsen van overlopende kopij.

Onder **overige schulden en nog te betalen kosten** zijn opgenomen te betalen portokosten en verwachte kosten voor een nieuwe verenigingsfolder en promotiemateriaal voor ledenwerving.

Wassenaar, 4 juli 1984
J.A. Bom, penningmeester

NAJAARSEXCURSIE

Programma van de excursie op zaterdag 22 september 1984 naar Zutphen ter bezichtiging van de *'expositie ouderwetse speelgoedsoldaatjes'* in de kruittoren en de oude schilderachtige binnenstad met zijn vele historische plekken en oudheidkundige monumenten.
Uw bestuur organiseert op zaterdag 22 september a.s. deze aantrekkelijke excursie naar Zutphen, een oude vestingstad in Oost-Nederland aan de samenvloeïing van de IJssel en de Berkel. Het programma voor deze dag is als volgt:

10.30-11.00 uur: Verzamelen in de stationsrestauratie van het NS-station Zutphen. Voor de leden die met eigen vervoer komen: nabij het station is voldoende parkeergelegenheid. De gehele verdere excursiedag kan men gemakkelijk te voet afleggen, want de afstanden in de oude stadskern, waarin ook het station ligt, zijn erg klein.
11.00-12.00 uur: Bezoek aan de expositie van de speelgoedsoldaatjes onder leiding van de samensteller dezer collectie, de heer H. van Douwe, in de kruittoren nabij het station.
ca. 12.15 uur: Wandeling naar restaurant *'Het IJssel Paviljoen'*.
12.30-13.30 uur: Gezamenlijke koffietafel; het aperitief is voor eigen rekening. Het paviljoen ligt aan de IJssel, men kan vanaf de lunchtafel alle verkeer over de verkeersbrug en de spoorbrug zien passeren en ook de schepen op de rivier. Adres: IJsselkade 1.
ca. 14.00 uur: Aanvang rondleiding door oud-Zutphen onder leiding van een deskundige gids van het VVV.
ca. 15.40 uur: Einde van de excursie.

Het bestuur hoopt dat veel leden aan deze excursie zullen deelnemen. De kosten voor het bezoek aan de kruittoren, de stadsexcursie, inclusief de gezamenlijke koffietafel bedragen *f* 17,50 per deelnemer.
In verband met de voorbereidingen verzoekt het bestuur U het in dit nummer aan te treffen aanmeldingsformulier zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk 14 september 1984 op te zenden aan onze penningmeester, de heer J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar.
Het bestuur raadt U aan om bij mooi weer reeds vóór de verzameltijd in Zutphen aan te komen. Zutphen heeft een erg levendige kleine binnenstad, grotendeels *'voetgangersgebied'* met vele aantrekkelijke winkels, vlak bij het station. Elke zaterdag vanaf 8 uur wordt er in de binnenstad op de Zaadmarkt een bloemen- en groentenmarkt gehouden. In het centrum, op de Groenmarkt, in het oude Wijnhuis met hoge toren, zetelt het actieve VVV-kantoor, dat om 9 uur geopend is.

De expositie van ouderwetse speelgoedsoldaatjes in de voormalige Kruittoren kan terecht uniek voor Nederland genoemd worden. In 24 vitrines staan duizenden loden, in regimentskleuren geschilderde speelgoedsol-

daatjes in parade- en gevechtsformatie opgesteld. Een nostalgische herkenning voor velen onder ons en een bijna vergeten luisterrijke fantasiewereld voor de jongeren. De heer Van Douwe besloot die ouderwetse loden soldaatjes uit zijn jeugdjaren weer tot leven te brengen. Met behulp van moeizaam verworven authentieke en antieke gietvormen heeft hij talloze figuren geschapen en deze met de hand in de juiste kleuren geschilderd. De uitgebreide collecte, die wij onder leiding van de heer Van Douwe gaan bezichtigen, is in bruikleen ter beschikking gesteld van de Stichting *'Kruit en Lood'* en is gehuisvest in de karakteristieke Kruittoren. Deze 15e eeuwse toren, deel van de vroegere stadswal van deze oude stad, is een van de objecten die we gaan bekijken.
In de Middeleeuwen kreeg Zutphen in 1190 al stadsrechten. De stad lag gunstig, ook al omdat de Berkel daar in de grote IJssel komt en als het ware de natuurlijke beschutting bood tesamen met de oude vestingwerken, waarvan er nog enige aan ons getoond kunnen worden. Want de stad moest zich in de loop der eeuwen tegen menige aanvaller beschermen, een stad met een typisch silhouet. We zijn hier aan *'de Poort van de streek de Graafschap'*, in een plaats met niet meer dan 30.000 inwoners, waar ondanks veel dynamiek nog een weldadig aandoende traditionele rust heerst die de mens van heden echt goed zal doen.

AANMELDINGSFOMULIER

voor deelname aan de najaars-excursie naar Zutphen op zaterdag 22 september 1984

Ondergetekende:.....

Adres:.....

Postcode/Woonplaats:.....

Telefoon:.....

zal deelnemen aan de excursie naar Zutphen op 22 september 1984.

Hij/zij brengt ..... introducé(e)s mee.

Het voor deelname aan de excursie (inclusief de lunch) verschuldigde bedrag ad *f* 17,50 per deelnemer is inmiddels overgemaakt naar postgiro: 29.40.790 van de N.V.M.H. te Wassenaar, onder vermelding van *'Excursie Zutphen'.*

Te....., dd..... 1984

Ondertekening:

.....

JAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERING 1984

Zoals eerder vermeld in het mei/juni nummer van *'Mars et Historia'*, zal dit jaar de algemene ledenvergadering plaats vinden op **zaterdag 13 oktober a.s.** in het Militaire Luchtvaart-Museum op het Kamp van Zeist te Soesterberg.
Leden die aan de thema-expositie *'Nederlandse Militaire Luchtvaart'* (dus ook Marineluchtvaartdienst en de Militaire Luchtvaart van het voormalige Koninklijk Nederlands-Indisch Leger) wensen deel te nemen en zich nog niet hebben opgegeven, kunnen dit alsnog doen via het elders in dit nummer geplaatste aanmeldingsformulier voor de jaarvergadering.
De inmiddels traditioneel geworden ruilbeurs zal uiteraard ook dit jaar niet ontbreken. Wij rekenen op een grote opkomst en veel ruilactiviteiten.
Tenslotte *'last but not least'* de veiling t.b.v. de *'Stichting Diekerhoff Fonds'*. Willen de leden die voor deze veiling boeken, prenten, uniformstukken, emblemen, medailles, militaire figuren, grammofoonplaten met militaire muziek, historische militaire tijdschriften of wat dan ook, als het maar op militair historisch gebied is beschikbaar stellen, dit eveneens vermelden op eerder genoemd aanmeldingsformulier. Mochten er echter leden zijn die door omstandigheden de jaarvergadering niet kunnen bezoeken, maar toch het een en ander willen aanbieden, dan zijn de bestuursleden gaarne bereid dit in ontvangst te nemen. U kunt natuurlijk ook even langs komen in het Militaire Luchtvaart Museum (maandag t/m vrijdag van 10.00 tot 16.00 uur).
Als veilingmeester op 13 oktober zal optreden ons bestuurslid, de Generaal-majoor van het Wapen der Koninklijke Marechaussee F.H. van Lier.

Dagindeling jaarvergadering:

08.00-09.45 uur: Inrichten expositie en ruilbeurs.
10.00 uur: Begroeting door directeur Militaire Luchtvaart Museum, opening en start ruilbeurs.
12.00 uur: Veiling t.b.v. de *'Stichting Diekerhoff Fonds'*.
13.00 uur: Lunch.
14.00 uur: Jaarlijkse algemene ledenvergadering.
15.30 uur: Lezing door O.G. Ward, Luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht b.d. over de Militaire Luchtvaart van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger in het bijzonder de periode 1936-1942, de versnelde uitbreiding, het uitbreken van de vijandelijkheden en de capitulatie van Nederlands-Indië op 8 maart 1942.
17.00 uur: Vermoedelijk tijdstip van sluiting.

AGENDA ALGEMENE LEDENVERGADERING

1. Opening
2. Notulen van de vorige ledenvergadering (zie Mars et Historia 1983/6, blz. 182-184)
3. Stichting Diekerhoff Fonds
4. Financiëel overzicht (elders in dit nummer)
5. Verslag kascommissie 1983-1984
6. Benoeming kascommissie 1984-1985
7. Jaarverslag van de secretaris
8. Jaarverslag van *'Mars et Historia'*
9. Bestuursmutaties. Aftredend bestuurslid is de heer H. Muller. Hij stelt zich herkiesbaar.
10. Rondvraag
11. Sluiting.

JAARVERSLAG VAN DE SECRETARIS

A. Ledenbestand. Het ledenbestand heeft wederom een lichte daling te zien gegeven. Het bestuur roept nogmaals de hulp van de leden in bij de werving om weer de opgaande lijn te pakken bij het ledenaantal.

B. Bestuur. In het verslagjaar werd door de heer C.A. Heshusius het voorzitterschap overgedragen aan de heer H. Muller.

C. Correspondentschappen. Diverse correspondentschappen mogen zich in een constante belangstelling verheugen. Bijzonder eervol was de aanbieding van het boek *'Orders and decorations'* door de heer H. Meyer aan Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

D. Evenementen. De volgende evenementen zijn in het verslagjaar georganiseerd.

24 september 1983. Excursie naar het Mariniersmuseum te Rotterdam. Een zeer geslaagde excursie met een bijzonder interessante lezing door de Kapitein ter Zee b.d. C.L.J.F. Douw van der Krap over zijn boek *'Contra de Swastika'*. Adjudant J. Vink en zijn staf verdienen alle lof voor hun voorbereiding en hun inzet.

22 oktober 1983. Algemene ledenvergadering in de Palmkazerne te Bussum. De notulen van deze vergadering staan afgedrukt in Mars et Historia nr. 6 nov./dec. 1983.

3 maart 1984. Filmdag in het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum *'Generaal Hoefer'* te Leiden. Vertoond werden de films *'Actie Paashaas'* over een oefentocht van de Huzaren van Boreel in West-Java (periode 1945-1950), *'Paraat of prikkeldraad'* over de Nationale Reserve en een militair journaal uit de jaren zestig met beelden van de viering van een jubileum bij de MILVA.

26 mei 1984. Excursie naar Oldebroek en Harskamp. Het bezoek aan de historische verzamelingen van de artillerie te Oldebroek en het Infanterieschietkamp te Harskamp kan zeer geslaagd worden genoemd.

D. Ruilbeurzen. De Stichting Samenwerkende Militariaverzamelaars heeft in het verslagjaar diverse ruilbeurzen georganiseerd. Het bestuur continueert het contact met de voorzitter van de stichting de heer P.A. Vermeulen om de coördinatie van evenementen te handhaven.

E. Ledenlijst. De ledenlijst heeft in het verslagjaar een aantal wijzigingen ondergaan. De nieuwe ledenlijst zal in het komende verslagjaar worden samengesteld.

F. Bibliotheek. De bibliotheek van de vereniging is nog steeds ondergebracht bij het Bureau Documentatie en Informatie van de Sectie Militaire Luchtvaart Historie.

G. Vergaderingen. Het algemeen bestuur heeft in het verslagjaar zesmaal vergaderd, waarvan eenmaal met de afdelingscorrespondenten. De opkomst van de afdelingscorrespondenten kan als zeer goed worden aangemerkt. De vergaderingen werden gehouden te 's-Gravenhage (4), Scheveningen (1) en Rijswijk (1).

H. Correspondentie. Contacten met gelijkgerichte verenigingen blijven gehandhaafd.

PLATTEGROND TOEGANGSWEGEN SOESTERBERG

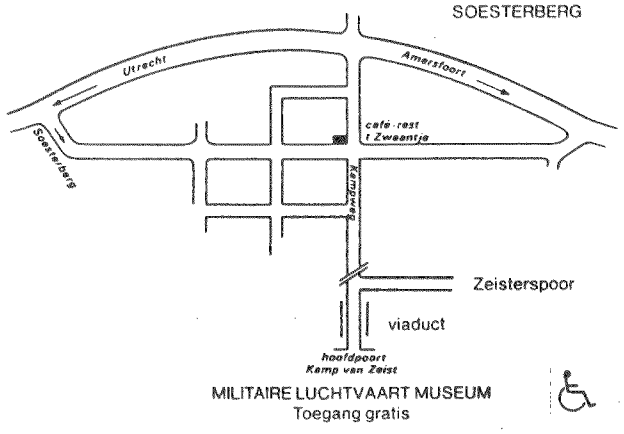

Busdiensten naar Soesterberg:

LIJN 77: Baarn - Utrecht via Huis ter Heide, De Bilt. Halte Soesterberg, Kampweg.
LIJN 52: Utrecht - Amersfoort via Laan van Vollenhoven, Zeist. Halte 't Zwaantje, Soesterberg.
LIJN 55 en 56 om en om:
LIJN 55: Amersfoort via busstation Zeist naar Driebergen.
LIJN 56: Amersfoort via busstation Zeist naar Doorn en Wijk bij Duurstede. Halte 't Zwaantje, Soesterberg.

TENTOONSTELLINGEN

De vrouw in bezettingstijd, expositie van 1 juli tot 1 november 1984 in het Verzetsmuseum Friesland, Kanselarij, Turfmarkt 13 te Leeuwarden. Geopend dinsdag t/m zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur en zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

Schutterij-tentoonstelling in het Gemeentearchief van Dordrecht van 18 mei tot 29 september 1984. Het Gemeentearchief van Dordrecht is te vinden aan het Stek nummer 13 en geopend van dinsdag tot en met vrijdag tussen 09.30 en 16.30 uur. In september is het archief ook op zaterdag geopend en wel van 09.00 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 16.30 uur.

In het Militaire Luchtvaart Museum op het Kamp van Zeist te Soesterberg, wordt tot 29 september 1984 een tentoonstelling gehouden met werk van de beeldend kunstenaar Serge Stone. Deze tentoonstelling, onder het motto 'Van meteoren en donderstralen', handelt over de beginperiode van het militaire straaltijdperk met Gloster Meteor en Republic Thunderjet vliegtuigen.

AANMELDINGSFORMULIER

JAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERING

Ondergetekende, ...(naam)

.....(adres) .....(woonplaats)
zal de jaarlijkse algemene ledenvergadering op 13 oktober a.s. bijwonen.
Hij/zij*) neemt als introducé(e)(s) mee..... personen.
Hij/zij*) zal de kosten (*f* 15,- per persoon met lunch of *f* 5,- per persoon zonder lunch) vooraf gireren/per bank*) overmaken aan de penningmeester van *'Mars et Historia'* te Wassenaar, giro 29.40.790 of bankrekening 65.82.12.125 van de NMB te Wassenaar.
Hij/zij*) wenst wel/niet*) te beschikken over tafelruimte t.b.v. de ruilbeurs.
Hij/zij*) wenst wel/niet*) deel te nemen aan de thema-expositie *'Nederlandse Militaire Luchtvaart'* (dus ook MLD en ML-KNIL).
Hij/zij*) stelt onderstaande artikelen ter beschikking voor de veiling t.b.v. de *'Stichting Diekerhoff Fonds':* .....

.....

.....

.....
(evt. vervolgen met bijlage(n)).

(plaats) .....(datum) .....

Handtekening:

.....

*) Doorhalen wat niet gewenst is.

Vóór 25 september a.s. opsturen naar de heer J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB WASSENAAR.

De landelijke tentoonstellingen/ruilbeurzen voor militaria verzamelaars voor 1984 worden gehouden op de tweede zondagen van de oneven maanden, resp. 9 september en 11 november, van 11.30 tot ± 16.30 uur in de raadhuiskelder te Bussum. Brinklaan 35. De zaal gaat voor exposanten en tafelhuurders open om 11.00 uur, voor bezoekers pas om 11.30 uur. Toegang *f* 2,50 per persoon, kinderen tot 10 jaar en onder geleide gratis. Tafels te huur à *f* 10,- per stuk (inclusief de toegang voor 1 persoon), maximaal 3 tafels per persoon. De bodega (zijzaal) is beschikbaar als vrije ruilruimte, enige uitstalruimte is daar mogelijk.
Parkeerruimte in voldoende mate aanwezig, bar voor hapjes en drankjes de gehele dag geopend. Alle leden van *'Mars et Historia'* en hun introducé(e)s zijn van harte welkom.

Voor aanmelding expositie en tafelreserveringen gaarne telefonisch contact opnemen met P.A. Vermeulen, telefoon: 02152-64469, uitsluitend in de avonduren.

13 oktober a.s.

GROTE RUILBEURS IN HET MILITAIRE LUCHTVAART MUSEUM

Zie elders in dit nummer!

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

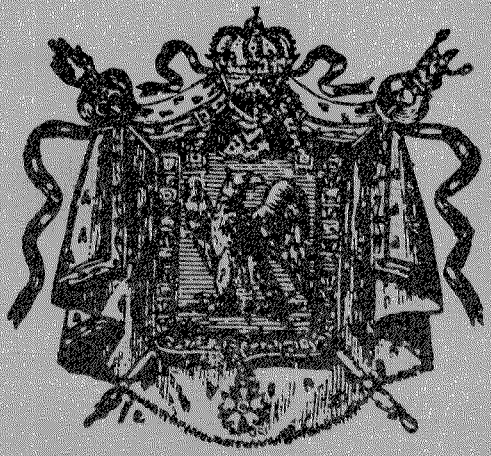

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN

Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

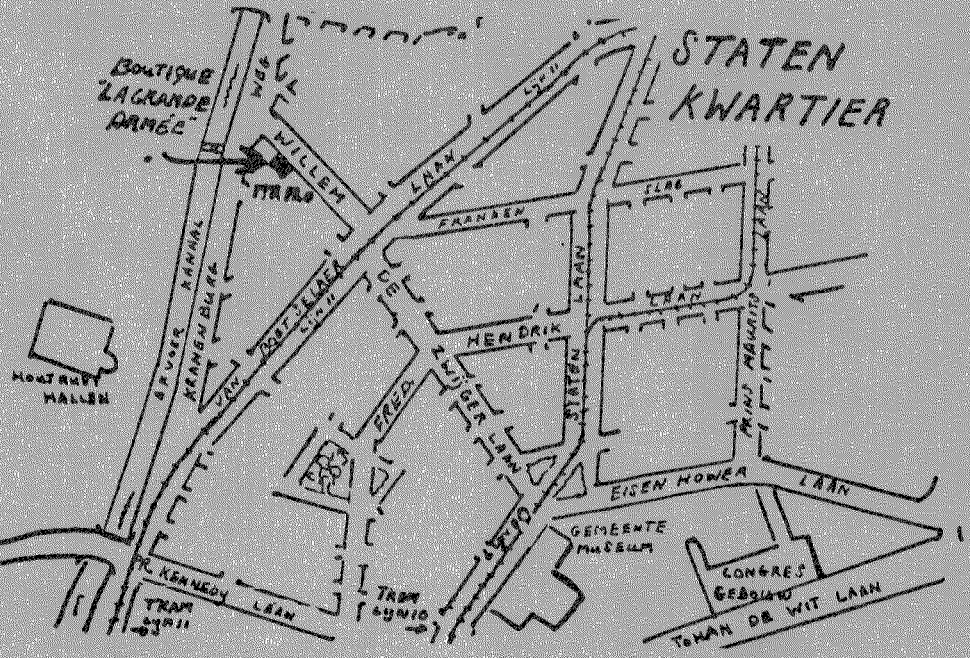

Uitgebreide catalogus en twee halfjaarlijkse aanvullingen verkrijgbaar, door storting van *f* 9,75 onder vermelding 'Catalogus' op giro 3263514 van Boutique La Grande Armée, Willem de Zwijgerlaan 120, Den Haag.